

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut mezinárodních studií

**Michaela Danišová**

**Osudy harkis vo Francúzsku po skončení  
Alžírскеj vojny**

*Bakalářská práce*

Praha 2012

Autor práce: **Michaela Danišová**

Vedúci práce: **PhDr. Ondřej Matějka**

Rok obhajoby: 2012

## **Bibliografický záznam**

DANIŠOVÁ, Michaela. *Osudy Harkis vo Francúzsku po skončení Alžírскеj vojny*. Praha, 2012. 43 str. Bakalárská práca (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut mezinárodných štúdií. Vedoucí bakalárskej práce PhDr. Ondřej Matějka.

## **Abstrakt**

Táto bakalárska práca sa zaoberá vznikom a vývojom pomocných jednotiek francúzskej armády počas Alžírскеj vojny a prináša analýzu prístupu francúzskeho politického vedenia voči jej predstaviteľom harkis, ako aj analýzu vývoja, ktorým prešla samotná komunita harkis od skončenia konfliktu a príchodu do Francúzska až do roku 2005. Prvá kapitola práce je venovaná obdobiu počas Alžírскеj vojny, kedy dochádza k formácii týchto pomocných vojenských jednotiek zložených z autochtónneho alžírскеho obyvateľstva, ku kategorizácii jednotlivých oddielov a k ich vojenskému využitiu zo strany francúzskej armády. Text prvej kapitoly sa pritom zameriava na analýzu motivácie Francúzska k vytvoreniu týchto pomocných jednotiek ako aj motiváciu samotných Alžírčanov pre vstup do nich. V druhej kapitole sa práca venuje rozboru situácie, ktorá nastala tesne po skončení vojny kedy dochádza k repatriácii harkis spolu s rodinami do Francúzska a započatiu integračnej politiky Francúzska voči tejto sociálnej skupine. Ďalej sa táto kapitola venuje premene sociálnej štruktúry, ku ktorej dochádza vo vnútri komunity harkis v povojnovom období. Táto premena viedla v polovici sedemdesiatych rokov k aktivizácii komunity, ktorá mala za následok obrat vo vedení integračnej politiky zo strany štátu. Tomuto vývoju sa venuje tretia a záverečná kapitola práce, pričom ďalej mapuje aj prijímanie praktických ako aj symbolických integračných opatrení voči tejto skupine až do roku 2005.

## **Abstract**

This bachelor's thesis deals with the formation and development of the auxiliary units in the French army during the Algerian war and analyzes the approach of French

political leadership towards members of the auxiliary units, the Harkis, as well as the development, which the community of Harkis have undergone since the end of the conflict and the arrival in France until 2005. The first chapter presents period of the Algerian war, which leads to the formation of auxiliary troops comprising indigenous Algerian population, a categorization of the different sections and their deployment by the French army. The first chapter focuses on the motivation of France to create these auxiliary units, as well as on the motivation of Algerians to enter them. The second chapter is dedicated to the analysis of situation, which occurred just after the war when repatriation of the Harkis and their families took place and when the conduct of integration policy of France towards this social group was started. Furthermore, this chapter deals with transformation of social structure that occurs within the community of Harkis in the postwar period. This transformation in the middle of 1970s resulted in the mobilization of the community, which triggered a change in the integration policy of the French state. The third and final chapter of the paper examines this transformation and analyzes practical, as well as symbolic measures of the integration policy towards the Harkis until 2005.

## **Kľúčové slová**

harkis, Alžíriska vojna, repatriácia, integračná politika - Francúzsko, francúzska spoločnosť, 1962-2005

## **Keywords**

Harkis, Algerian War, repatriation, integration policy - France, French society, 1962-2005

**Rozsah práce:** 69 841 znakov

## **Prehlásenie**

1. Prehlasujem, že som prekladanú prácu spracovala samostatne a použila iba uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola použitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola prístupná pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 18. 5. 2012

Michaela Danišová

## **Pod'akovanie**

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcemu mojej bakalárskej práce PhDr. Ondřejovi Matějkovi za pomoc a cenné rady, ktoré mi v priebehu práce poskytol, ako aj vedúcemu bakalárskeho seminára PhDr. Davidovi Emlerovi za jeho podnetné pripomienky.

## PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

**Jméno:**

Michaela Danišová

**E-mail:**

danisova4@gmail.com

**Semestr:**

IV.

**Akademický rok:**

2010/2011

**Název práce:**

Osudy harkis vo Francúzsku po skončení Alžírскеj vojny.

**Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):**

VI., 2011/2012

**Vedoucí bakalářského semináře:**

PhDr. David Emler, PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

**Vedoucí práce (není povinné):**

PhDr. Ondřej Matějka

**Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):**

Alžírská vojna svojimi následkami do súčasnosti ovplyvňuje životy miliónov obyvateľov Francúzska, a preto predstavuje tému neustále aktuálnu. Tématika harkis je v históriografii síce spracovaná, ale väčšinou z pohľadu a postoja samotných harkis ako protagonistov vojny, zatiaľ čo postoj a kroky zo strany organizácií zastupujúcich harkis alebo zo strany vedenia francúzskeho štátu voči nim po skončení vojny súhrnne analyzované nie sú. Takisto nie je dostatočne spracovaná tématika spôsobu integrácie harkis a ich rodín do spoločnosti a či k tejto integrácii došlo.

**Předpokládaný cíl (5 řádek):**

Předpokladaným cieľom práce je poskytnúť dôkladnú deskripciu toho, ako sa postoj francúzskeho štátu k problematike tejto menšiny vyvíjal a poodhaliť motiváciu zvolenej politiky zo strany vedenia štátu. Druhá línia práce by mala priniesť rozbor postojov a motivácie Harkis ako sociálnej skupiny spolu s jej snahou vytvárať si organizácie a integrovať sa do spoločnosti.

**Základní charakteristika tématu (10 řádek):**

Harkis predstavujú nielen v histórii Francúzska, ale aj v histórii samotnej sociálne konštrukty pomerne špecifické, keďže po roku 1962 získavajú oficiálne francúzske občianstvo, a teda sa stávajú občanmi krajiny, na ktorej území primárne nikdy nežili. Harkis predstavujú špecifický príklad, keďže etnicky išlo o "pravých" moslimských Alžírčanov, ktorí sa však počas bojov postavili na stranu francúzskej armády, a po skončení vojny, keď Alžírsko získava nezávislosť sa stávajú terčom masakrov, a preto sú nútení v roku 1962 svoju krajinu opustiť. Politické vedenie Francúzska však ich existenciu a špeciálny statut nerozoznáva. Ten je však v každodennom živote neprehliadnuteľný a teda predstavuje legislatívnu výzvu. Vo svojej bakalárskej práci by som sa chcela venovať historickému vývoju harkis, akým prechádzajú ako sociálna skupina po skončení Alžírскеj vojny, kedy sú nútení krajinu svojho pôvodu opustiť a „repatriovať sa“ do Francúzska, ktoré sa stáva ich novým domovom. To znamená, že spracúvam tématiku postoja francúzskeho štátu a opatrení, ktoré voči tejto skupine obyvateľstva počas štyroch desaťročí boli prijímané, ako aj vývoj akým si prešla táto komunita zvnútra a spôsob akým formulovala a vynucovala si požiadavky väčšej miery integrácie od francúzskeho politického vedenia.

**Předpokládaná struktura práce (10 řádek):**

Štruktúra práce je rozdelená do 3 základných kapitol, členených na základe historických

etáp, v ktorých sa vývoj problematiky harkis vyvíjal. Prvá kapitola je venovaná obdobiu počas Alžírkej vojny, kedy dochádza k formácii týchto pomocných vojenských jednotiek zložených z autochtónneho obyvateľstva, k ich kategorizácii a k ich vojenskému využitiu zo strany francúzskej armády. Druhá kapitola prináša rozbor situácie, ktorá nastala tesne po skončení vojny, kedy dochádza k repatriácii týchto členov vojenských jednotiek spolu s rodinami do Francúzska a spôsobu vedenia integračnej politiky, ako aj vývojovému trendu ktorý sa objavuje vo vnútri komunity harkis až do polovice sedemdesiatych rokov, kedy dochádza ku globálnej zmene obidvoch týchto postojov. Záverečná kapitola je venovaná historickému obdobiu od polovice sedemdesiatych rokov až do roku 2005, kedy dochádza k aktivizácii harkis ako komunity, čo následne viedlo k zmene integračnej politiky zo strany politického vedenia voči nim a mapuje prijímanie praktických ako aj symbolických integračných opatrení.

**Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):**

- Branche, Raphaëlle. *La guerre d'Algérie: une histoire apaisée?* Paris: Éditions du Seuil, 2005.
- Stora, Benjamin. *La gangrène et l'oubli. La mémoire de la guerre d'Algérie.* Paris: Éditions La Découverte, 1991.
- Jansen, Jan. „Politics of Remembrance, Colonialism, and the Algerian War in France.“ In *A European Memory: Contested Histories and Politics of Remembrance*, edited by Malgorzata Pakier and Bo Strath, 275-293. Oxford: Berghahn Books, 2010.
- Branche, Raphaëlle. „Guerre d'Algérie.“ In *Historiographies. Concepts et débats*, edited by Christian Delacroix, François Dosse, Patrick Garcia and Nicolas Offenstadt, 1074-1080. Paris: Gallimard, 2010.
- Saada, Emmanuelle. „Passé colonial.“ In *Historiographies. Concepts et débats*, edited by Christian Delacroix, François Dosse, Patrick Garcia and Nicolas Offenstadt, 1143-1161. Paris: Gallimard, 2010.
- Pervillé, Guy. *Pour une histoire de la guerre d'Algérie 1954-1962.* Paris: Picard, 2002.
- Jelen, Brigitte. “17 octobre 1961 – 17 octobre 2001. Une commémoration ambiguë”, *French Politics, Culture and Society* 20, č. 1, jeseň 2002.
- Coulon, Alain. *Connaissance de la guerre d'Algérie. Trente ans après: enquête auprès des jeunes de 17 à 30 ans*, (Saint-Denis: Association internationale de recherche thnoménologique, 1993).
- Crapanzano, Vincent. *The Harkis: The Wound That Never Heals.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 2011.
- Langelier, Elise. *La situation juridique des Harkis (1962-2007).* Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 2010.
- Ageron, Charles-Robert. "Le 'drame des Harkis' : mémoire ou histoire ?", *Vingtième siècle, Revue d'histoire* č. 68, oct.-dec. 2000.
- Morelle, Chantal. "Les pouvoirs publics français et le rapatriement des Harkis en 1961-1962", *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, č. 83, 2004/3.
- Cohen, William B. “The Algerian War, The French State, The Official Memory”, *Historical Reflections* 28, č. 2, 2002.

**Podpis studenta a datum**

**10.6.2011**

| Schváleno                     | Datum | Podpis |
|-------------------------------|-------|--------|
| Vedoucí bakalářského semináře |       |        |
| Garant oboru                  |       |        |



# Obsah

|   |    |
|---|----|
| <b>Úvod</b> .....   | 2  |
| <b>1. Harkis a Alžírská vojna (1954-1962)</b> .....                                 | 7  |
| 1.1 Pôvodné obyvateľstvo v pomocných vojenských jednotkách a ich kategorizácia..... | 7  |
| 1.2 Motivácia Francúzska na vytvorenie jendotiek a postoj k nim.....                | 9  |
| 1.3 Motivácia moslimov na vstup do pomocných jednotiek .....                        | 12 |
| 1.4 Zhrnutie .....  | 15 |
| <b>2. Obdobie opustenia a ticha (1962-1975)</b> .....                               | 16 |
| 2.1 Prvé opustenie.....   | 16 |
| 2.2 Druhé opustenie .....   | 19 |
| 2.3 Trauma a ticho .....  | 22 |
| 2.4 Zhrnutie .....  | 23 |
| <b>3. Zmena prístupu na oboch stranách (1975-2005)</b> .....                        | 25 |
| 3.1 Harkis a ich prebudenie ako komunity .....                                      | 25 |
| 3.2 Obrat vo vedení integračnej politiky .....                                      | 29 |
| 3.3 Zhrnutie .....  | 33 |
| <b>Záver</b> .....  | 35 |
| <b>Summary</b> .....  | 35 |
| <b>Použitá literatúra</b> .....   | 38 |

## Úvod

V moderných francúzskych dejinách sa nachádzajú momenty, ktoré svojim významom formovali tvár francúzskeho národa až do dnešnej doby: Vichystický režim a oslobodenie Francúzska na konci Druhej svetovej vojny, májové protesty roku 1968, dekolonizačné vojny. Práve jedna z týchto vojen bola v roku 1990 označená francúzskou verejnosťou ako druhá najdôležitejšia udalosť dejín národa a tou bola práve Alžírka vojna.<sup>1</sup> Tento boj za nezávislosť Alžírska, francúzskej kolónie, ktorý prebiehal v rokoch 1954 - 1962, postavil proti sebe francúzsky štát a bojovníkov za nezávislosť združených najmä pod vedením politickej strany s názvom *Front de libération nationale*.<sup>2</sup> Pre porozumenie komplexnosti tohto konfliktu je nutné si uvedomiť, že Alžírsko ako kolónia bola vyše jedno storočie priamo pripojená k Francúzsku, a obyvateľstvo európskeho pôvodu<sup>3</sup> tvorilo významnú časť populácie Alžírska, pričom však samotné arabské obyvateľstvo nemalo žiadne politické práva.<sup>4</sup> Táto vojna mala charakter dvojitej občianskej vojny, na jednej strane medzi Francúzskom a pôvodným arabským obyvateľstvom, ako aj konflikt vo vnútri týchto jednotlivých komunit.<sup>5,6</sup> Ukončená oficiálne 18. marca 1962 Évianskými dohodami a následným vznikom samostatného Alžírska, mala za následok hlbokú politickú krízu v metropolitnom Francúzsku, nástup generála de Gaulla k moci, pád Štvrtej francúzskej republiky a príchod miliónov repatriantov do Francúzska. Práve preto je možné považovať Alžírsku vojnu za udalosť, ktorá má či už priamy alebo nepriamy vplyv na vedenie inštitúcií a aktuálnej politiky až do súčasnosti. Pozoruhodným je najmä pohľad na vývoj tohto prístupu voči kvantitatívne malej skupine obyvateľstva,

---

<sup>1</sup> Anketa Paris-Match/BVA/FR3 uskutočnená na základe reprezentatívnej vzorky 1000 ľudí uverejnená v *Paris-Match*, 13. september 1990.

<sup>2</sup> *Front de libération nationale* (Fronta národného oslobodenia) alžírska politická strana, ktorá sa 1.11. 1954 postavila do čela všetkých domácich a zahraničných prúdov odporu proti zotrvaniu krajiny vo zväzku s Francúzskom. Po vojenských neúspechoch Francúzska, pristúpil generál de Gaulle na jednanie s FLN a v marci 1962 boli podpísané Évianské dohody, ktoré viedli k nezávislosti Alžírska. Strana existuje dodnes, aj keď po roku 1989 sa vzdala svojho výsadného postavenia. Jej hlavným protivníkom je fundamentalistická Islamská fronta národnej spásy (FIS). Ďalej v texte odkazované ako FLN.

<sup>3</sup> Pojem pied-noir (v preklade "čiernonohí" alebo "čierna noha") označuje francúzskeho občana žijúceho na území francúzskeho časti severnej Afriky až do vyhlásenia nezávislosti jednotlivých krajín, v prípade bývalého protektorátu Tuniska a Maroka do roku 1956, v prípade francúzskeho Alžírska a francúzskej Sahary do roku 1962. Po vyhlásení nezávislosti týchto kolónií, boli nútení navrátiť sa do Francúzska.

<sup>4</sup> Jean Monneret, *La Guerre d'Algérie en 35 questions*, (Paris: L'Harmattan, 2008), str. 7.

<sup>5</sup> Guy Pervillé, *Pour une histoire de la guerre d'Algérie*, (Paris: Picard, 2002), str. 132-139.

<sup>6</sup> v prípade Francúzov medzi OAS a vojakmi francúzskej armády a v prípade moslimských Arabov medzi FLN a harkis.

neoddeliteľne späté s týmto konfliktom: „Harkis“<sup>7</sup>, ktorému by som sa chcela vo svojej práci venovať.<sup>8</sup>

Vo svojej bakalárskej práci sa venujem historickému vývoju, akým harkis ako sociálna skupina prechádzajú po skončení Alžírkej vojny, kedy sú nútení krajinu svojho pôvodu opustiť a „repatriovať sa“ do Francúzska, ktoré sa stáva ich novým domovom. To znamená, že v bakalárskej práci spracúvam tematiku postoja francúzskeho štátu a opatrení, ktoré voči tejto skupine obyvateľstva počas štyroch desaťročí boli prijímané, ako aj vývoj akým si prešla táto komunita zvnútra a spôsob akým formulovala a vynucovala si požiadavky väčšej miery integrácie od francúzskeho politického vedenia.

Túto tému som si zvolila z dvoch základných dôvodov. Prvým z nich je fakt, že síce od príchodu harkis do Francúzska prešlo vyše 50 rokov, proces ich integrácie do spoločnosti stále nebol ukončený, a udalosti týkajúce sa role, ktorú harkis zastávali počas Alžírkej vojny a okolností ich príchodu do krajiny, majú neustály dopad na ich životy a vnímanie samých seba, ako aj na to, ako sú vnímaní zo strany ostatných. Druhým dôvodom pre výber tejto tematiky je fakt, že literatúra, ktorá spracúva problematiku harkis vychádza prevažne z pera jednotlivých aktérov, ktorí sa zúčastnili na vojne a teda objektivita týchto diel z vedeckého hľadiska nie je úplná. Kritická odborná literatúra venovaná harkis sa začína objavovať až v poslednom desaťročí a ide pritom väčšinou len o časti zo zborníkových diel venujúcich sa Alžírkej vojne a teda chýba určité zhrnutie tohto fenoménu ako celku.

Bakalárska práca si kladie tri základné ciele, pričom prvým je poskytnúť čo najkomplexnejšiu analýzu spôsobu, akým sa vyvíjal postoj francúzskeho politického vedenia k problematike tejto menšiny a poodhaliť pravé príčiny motivácie, pre ktorú bola daná politika zo strany politického vedenia zvolená. Druhým cieľom práce je poskytnúť rozbor stratégie harkis ako sociálnej skupiny spolu s ich snahou vytvárať si organizácie, integrovať sa do spoločnosti a podieľať sa na vytváraní kolektívnej spomienky na udalosti Alžírkej vojny. Posledným cieľom práce je priniesť novú periodizáciu integrácie harkis, ktorá je založená na fakte, že predvojnové a povojnové obdobie až do polovice sedemdesiatych rokov možno vnímať ako obdobie jednotné,

---

<sup>7</sup> *Harkis* boli členovia pomocných jednotiek francúzskej armády počas Alžírkej vojny. Bližšie vysvetlenie problematiky v 1. kapitole.

<sup>8</sup> Élise Langelier, *La situation juridique des Harkis (1962-2007)*, (Poitiers: LGDJ, 2010), str. 1.

keďže sa postoj voči harkis nemení, a aj po skončení vojny funguje na princípoch zavádzaných počas koloniálnej správy Alžírka.

Štruktúra práce je rozdelená do 3 základných kapitol, členených na základe historických etáp, v ktorých sa vývoj problematiky harkis vyvíjal. Prvá kapitola je venovaná obdobiu počas Alžírkej vojny, kedy dochádza k formácii týchto pomocných vojenských jednotiek zložených z autochtónneho obyvateľstva, k ich kategorizácii a vojenskému využitiu zo strany francúzskej armády. Rozoberá motiváciu francúzskeho politického vedenia na naverbovanie a využitie týchto členov, ako aj motiváciu tejto časti alžírkeho obyvateľstva pre vstup do vojenských zložiek francúzskej armády. Druhá kapitola prináša rozbor situácie, ktorá nastala tesne po skončení vojny, kedy dochádza k repatriácii týchto členov vojenských jednotiek spolu s rodinami do Francúzska, a spôsobu vedenia integračnej politiky ako aj vývojovému trendu, ktorý sa objavuje vo vnútri komunity harkis až do polovice sedemdesiatych rokov, kedy dochádza ku globálnej zmene obidvoch týchto postojov. Záverečná kapitola je venovaná historickému obdobiu od polovice sedemdesiatych rokov až do roku 2005, kedy dochádza k aktivizácii harkis ako komunity, čo následne viedlo k zmene integračnej politiky zo strany politického vedenia voči nim, a mapuje prijímanie praktických ako aj symbolických integračných opatrení.

Pokiaľ ide o metodológiu práce, zvolila som vzhľadom na svoj výskumný cieľ prehľadovú štúdiu založenú dominantne na už existujúcej odbornej literatúre.

### Zhodnotenie použitej literatúry

Základnou literatúrou pre úvodnú kapitolu práce, ktorá sa venuje vzniku a vývoju pomocných jednotiek francúzskej armády, boli texty Charlesa-Roberta Agerona, Toma Charbita, Mauricea Faivrea a Élise Langelierovej. Práve tieto texty sa totiž konkrétne venujú obdobiu Alžírkej vojny, kedy dochádza k vzniku týchto jednotiek, kategorizácii jednotlivých vojenských oddielov, ale mapujú aj dôvody, pre ktoré malo francúzske politické vedenie záujem na vytvorení týchto jednotiek, ako aj dôvody, pre ktoré Alžírčania vstupujú do týchto jednotiek.

Predvojnovému využitiu týchto jednotiek v službách Francúzska sa venuje v úvodnej kapitole svojej monografie špecialistka na právnu situáciu harkis, Élise Langelier. Rozboru kategorizácie jednotlivých vojenských oddielov pomocných

jednotiek, ich využitíu a podmienkam ich služby sa venuje vo svojom texte francúzsky historik Charles-Robert Ageron, pričom sa však zameriava na priebeh formácie týchto jednotiek, nerozoberá však motivácie pre ich vznik. Tomuto fenoménu sa venuje vo svojej monografii francúzsky historik Tom Charbit ako aj Maurice Faivre, bývalý generál a politológ, ktorí sa zaoberajú nielen motiváciou pre ich formáciu, ale aj doplňujú problematiku o informácie týkajúce sa francúzskej armády v súvislosti s vývojom týchto pomocných jednotiek. Problematiku motivácie Alžírčanov pre vstup do armády, pritom poskytuje práca historika a sociológa alžírkeho pôvodu Mohanda Hamoumoua, ktorý vo svojej práci sústreďí práve na dôvody tejto motivácie pre vstup a poukazuje na neadekvátnosť tvrdení, že Alžírčania vstupovali do týchto jednotiek v snahe zachovať francúzske Alžírsko.

V prípade druhej kapitoly som čerpala hlavne z textov, ktoré prehľadovo spracúvali obdobie repatriácie a postupnej integrácie harkis vo Francúzsku až do polovice sedemdesiatych rokov. Medzi najstaršie texty venujúce sa tejto problematike patrili práce historika Pierrea Bailleta z roku 1975 a 1976, ktoré sa venujú najmä priebehu repatriácií a opatreniam, ktoré boli tesne po nej prijímané. Z novších textov bol veľkým prínosom text profesorky histórie Morelle Chantalovej, ktorý sa zameriava konkrétne na spôsob, akým bola vedená integračná politika Francúzska v rokoch 1961 a 1962. Spôsobu vedenia integračnej politiky so vo svojich textoch venovali viacerí autori, ako Tom Charbit, Maurice Faivre alebo sociologička Anne Heinis, ktorá spolupracovala s dôstojníkom, ktorý uskutočnil zostavenie prvej harky Jeanom Servierom a vo svojej doktorantskej práci sa zameriva na integráciu harkis v regióne Midi. Problematike rozbitia tradičného modelu rodiny vo vnútri komunity harkis sa následne vo svojich textoch venuje sociologička Laurent Mullerová, ktorá sa zameriava na vývoj vo vnútri komunity na úrovni jedinca.

Základnými zdrojmi pre tretiu kapitolu venovanú aktivizácii komunity harkis a zmene integračnej politiky Francúzska boli práce sociológov Emanuel Brilleta, Claire Eldridgeovej alebo Catherine Wihtol de Wenden venujúce sa najmä harkis ako komunite a životu asociácii, ktorí si vytvárajú, spolu s ich snahou o dosiahnutie základných požiadaviek. Politika Francúzska od polovice sedemdesiatych rokov bola zmapovaná historikmi Janom Jansenom, Benjaminom Storom alebo Raphaëlle Brancheovou, ktorí vo svojich prácach dávajú dôraz najmä na vedenie politiky v súvislosti s vyrovávaním sa s koloniálnou kapitolou a s vytváraním oficiálnej spomienky na Alžírsku vojnu a jej aktérov.

Napriek tomu, že som si vedomá existencie ostatnej doplnkovej literatúry na túto tému,<sup>9</sup> nepoužila som niektoré tituly z toho dôvodu, že boli nedostupné v Českej alebo Slovenskej republike a moje finančné prostriedky mi neumožňovali uskutočniť pobyt vo Francúzsku alebo kompletne zakúpiť túto literatúru.

---

<sup>9</sup> Claude Lanzmann, Wassyla Tamzali, Benjamin Stora, Ted Shepard, *Les Temps Modernes, N° 666, Novembre-déc : Les Harkis 1962-2012 : Les mythes et les faits* (Paris: Éditions Gallimard, 2011).; Daniel Costelle, Isabelle Clarke et Mickaël Gamrasni, *La blessure, la tragédie des harkis* (Paris: Acropole Belfond, 2010); Dalila Kerchouche et Jacques Duquesne, *Mon père, ce harki* (Paris: Seuil, 2004).

# 1. Harkis a Alžírka vojna 1954-1961/1962

Kto sú to vlastne tí, ktorých označujeme za *harkis*? V pravom slova zmysle išlo iba o členov jednej z pomocných jednotiek francúzskej armády, tvorených pôvodným obyvateľstvom Alžírka rekrutovaného počas Alžírkej vojny. V skutočnosti sa však tento výraz, najmä po skončení vojny, začal používať na označenie nielen bojujúcich Alžírčanov na strane Francúzska ale všetkých moslimov, ktorí v Alžírsku zaujali profrancúzsku pozíciu a na sklonku vojny odchádzajú do Francúzska.<sup>10</sup> Pre základné uchopenie problematiky harkis a ich osudu po skončení vojny je nutné pochopiť za akých okolností tieto pomocné jednotky vznikajú, akú funkciu plnili, ako k nim Francúzsko pristupovala počas samotnej vojny, ale aj skutočné dôvody, pre ktoré začali túto profrancúzsku pozíciu zastávať.<sup>11</sup>

## 1.1 Pôvodné obyvateľstvo v pomocných vojenských jednotkách a ich kategorizácia

História využitia „miestneho obyvateľstva“ Alžírka ako členov jednotiek francúzskej armády siaha oveľa hlbšie ako len do obdobia polovice 50. rokov 20. storočia. Už od roku 1856 mal každý z troch alžírskych regiónov povinnosť zostaviť vlastný regiment domorodých pešiakov, ktorí sa zúčastnili na operáciach v Taliansku (1859), v Senegale (1860-1861), v Mexiku (1862-1867), v Alsasku-Lotrinsku (1870-1871), v Tonkine (1883-1886), atď. Na bojoch Prvej svetovej vojny sa zúčastnilo približne 81 000 mužov, pričom 25 000 z nich v bojoch zahynulo. V prípade Druhej svetovej vojny bolo mobilizovaných 176 000 vojakov z radov miestneho obyvateľstva Alžírka. V prípade pomocných vojenských jednotiek oficiálne vznikajúcich počas Alžírkej vojny rozoznávame viacero kategórií. Niektoré z týchto kategórií existovali

---

<sup>10</sup> Martin Evans, „The Harkis: The Experience and Memory of France’s Muslim Auxiliaries”, v *The Algerian War and the French Army, 1954-1962: Experiences, Images, Testimonies*, ed. Martin S. Alexander a ost. (New York: Macmillan, 2002), str. 117-118.

<sup>11</sup> Aby nedochádzalo k zámene týchto dvoch pojmov, pokiaľ pôjde o označenie členov jedného z oddielov pomocných vojenských jednotiek francúzskej armády, a teda o členov *harky stricto sensu*, budú títo členovia označení ako *harkis* v italike, zatiaľ čo pokiaľ pôjde o súhrnné označenie skupiny bývalých členov týchto jednotiek ako aj úradníkov spolu s rodinami, ktorý sú po skončení vojny repatriovaní bude použité označenie harkis.

neoficiálne už pred začiatkom konfliktu, ostatné vznikajú až pod vplyvom zhoršujúcej sa situácie.<sup>12</sup>

Chronologicky najstaršími pomocnými jednotkami sú tzv. GMPR<sup>13</sup> (Mobilné skupiny dedinskej polície/obrany) založené v roku 1954 François Mitterandom, vtedajším ministrom vnútra, neskôr v roku 1958 premenované na GSM (Mobilné jednotky obrany), ktoré mali za úlohu doplniť už existujúce jednotky polície, tvoriac permanentné francúzsko-moslimské policajné jednotky určené na obranu dedín, konkrétne napríklad budov, trhov, postupne však transformované zúčastňujú sa aj menších vojenských operácií. Muži náležiaci k tejto jednotke boli nazývaní *vidiecka stráž*, mali vlastné uniformy a boli podriadení jednému z troch regionálnych inšpektorov a Národnej bezpečnosti.<sup>14</sup> Priame príkazy prijímali od záložných dôstojníkov a aktívnych dobrovoľníkov, ktorí boli zriedkakedy moslimovia. Oficiálne bol pomer moslimov v jednotlivých GSM určený na 75 - 80 % časti skupiny. Zmluvne zviazaní dostávali mesačne žold pohybujúci sa od 1020 po 1200 alžírskych frankov.<sup>15</sup> Koncom roka 1955 existovalo 33 GMPR, zatiaľ čo na začiatku 1957 bolo sformovaných 84 jednotiek vidieckej stráže.

Druhou kategóriou pomocných jednotiek boli *makhzeny*, ktorých členovia boli nazývaní *mokhaznis*, pričom išlo o polovojenské jednotky starajúce sa o ochranu SAS<sup>16</sup>. Na ochranu jedného SAS pripadalo 25- 30 *mokhaznis* a podstata týchto jednotiek bola najmä statická a ochranná, ale často boli *mokhaznis* privolaní aj k vojenským operáciám. Zmluvne zviazaní na 6 mesiacov s možnosťou predĺženia s mesačným žoldom pohybujúcim sa v rozmedzí 820 až 1300 AF. Počet *mokhaznis* sa logicky zväčšoval s rastúcim počtom ŠSO a ich počet dosahuje v januári 1958 11 000 členov, pričom na konci roku 1960 20 000 členov.<sup>17</sup>

Tretiu kategóriu „pomocných“ tvoria samotní *harkis*. Pojem „harkis“ pochádza z arabského slova *harka*, čo v preklade znamená „hnutie“. Prvá *harka* bola zostavená

---

<sup>12</sup> Élise Langelier, *La situation juridique des Harkis...*, str. 2-6.

<sup>13</sup> Groupes mobiles de police/protection rurale (Mobilné skupiny obrany)

<sup>14</sup> Sûreté nationale (Národná bezpečnosť) bolo od roku 1944 až 1966 oficiálne označenie Francúzskej národnej polície.

<sup>15</sup> Ďalej označované ako AF.

<sup>16</sup> Les sections administratives spécialisées (Špecializované správne oddiely) mali za úlohu pacifikovať a naviazať kontakt s vidieckym obyvateľstvom počas Alžírkej vojny, v snahe umožniť tomuto obyvateľstvu prístup k modernizácii a poskytnúť zdravotnú, školskú a sociálnu výpomoc za účelom získania si ich priaznie pre „francúzsku vec“.

<sup>17</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens dans l'armée française pendant la guerre d'Algérie“, v *Vingtième Siècle*, číslo 48 (október-december 1995): str. 3-5.



v roku 1954 etnológom a bývalým dôstojníkom Jeanom Servierom a predstavovala súkromnú skupinu zloženú z moslimských Arabov určenú na sebaobranu, reagujúc na sériu vražd európskych Francúzov uskutočnených stúpecami FLN. Prvá zorganizovaná *harka* pozostávala z členov kmeňa Touabas, ktorá sa sformovala po dohode Serviera s náčelníkom l'Agha Merchim so súhlasom generála Gastona Parlangea a mala za úlohu nájsť vrahov francúzskeho učiteľa Guya Monnerota a jeho manželky. Formovanie týchto obranných skupín bolo časťou náčelníkov považované za potrebné už od prvých hodín konfliktu, keďže „už ďalej nešlo o vojnu za nezávislosť vedenú moslimami proti kresťanom, ale išlo o otvorenú vzburu proti zákonom.“ Až následne boli tieto rozširujúce sa skupiny zaradené ako pomocné vojenské jednotky do štruktúr francúzskej armády.<sup>18</sup> V porovnaní s jednotkami GMS a *moukhaznis* však *harkis* predstavovali druhoradé pomocné jednotky, napriek tomu, že počas najtvrdších rokov vojny boli kvantitatívne najdôležitejšou skupinou „pomocných“.<sup>19</sup>

Napriek tomu, že počas vojny boli tieto jednotlivé oddiely pomocných jednotiek poverené odlišnými typmi úloh a teda náplň ich pôsobenia ako aj ich naviazanosť na francúzsku armádu neboli ani zďaleka identické, vzhľadom na osud, ktorí ich stretáva na sklonku vojny a po jej konci, tieto rozdiely v ich ponímaní sú stierané a označenie *harkis* je od ich príchodu do Francúzska používaný plošne na označenie všetkých repatriantov alžírskeho pôvodu.<sup>20</sup>

## 1.2 Motivácia Francúzska na vytvorenie jendotiek a postoj k nim

K vymedzeniu činnosti *harkis* dochádza v nariadení generála Lorillota v roku 1956, ktoré prikazuje sformovanie týchto pomocných jednotiek v rámci každého armádneho zboru a vymedzuje ich ako „dočasné zložky“ a ich aktivitu spočívajúcu na udržiavaní bezpečnosti okolia a zúčastňovaní sa na lokálnych vojenských operáciach.<sup>21</sup> *Harkis* mali až do roku 1961 štatút nádenníkov a boli platení denne

---

<sup>18</sup> Élise Langelier, *La situation juridique des Harkis...*, str. 6.

<sup>19</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens...“, str. 6.

<sup>20</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*, (Paris: La Découverte, 2006), str. 21.

<sup>21</sup> Élise Langelier, *La situation juridique des Harkis...*, str. 6.

žoldom pohybujúcom sa okolo 750 AF napriek tomu, že boli v službe niekoľko mesiacov. Až na konci roku 1961 je im uznaný špeciálny štatút a stavajú sa zmluvne viazanými na 3 mesiace s možnosťou predĺženia na 6 mesiacov s mesačnou výplatom, z ktorej im však boli strhávané položky za oblečenie, kúrenie, elektrinu, nocľah a nábytok. Nutné je uvedomiť si, že pokiaľ im tento zmluvný štatút nebol uznaný nemali právo na žiadne sociálne a rodinné dávky. Mali právo na jeden a pol dňa dovolenky za mesiac, na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a prémie v prípade „nehody počas výkonu práce“. Pokiaľ došlo k úmrtiu počas výkonu práce, mali ich vdovy po uplynutí určitej čakacej doby paušálny nárok na odškodnenie. Zlúčené *harky* síce disponovali tým istým výzbrojom ako stále vojenské jednotky aj to až v roku 1959, s tým že ich však používali bez akéhokoľvek profesionálneho výcviku. V skutočnosti boli *harkis* vysielaní na akcie všetkého druhu, či už nasadzovaní v jednotkách ťažkej kavalérie, v záložných plukoch alebo inkorporovaní do malých protiguerrillových jednotiek. Napriek sľubom generála Challea z roku 1958 o zakotvení statickej a obrannej role *harkis*, tento prísľub nebol naplnený.<sup>22</sup> Až v roku 1974, 12 rokov po ich demobilizácii, je zákonom z 9 decembra *harkis* prisúdený štatút bývalých bojovníkov.<sup>23</sup>

Pod vplyvom propagandy a teroru zo strany FLN, vďaka ktorým získavajú kontrolu nad dedinským obyvateľstvom je v rokoch 1956-57 nárast počtu pomocných jednotiek *harkas* pomerne nevýrazný, keď v septembri 1957 bolo naverbovaných 10 000 mužov. Situácia sa mení od roku 1958, kedy francúzska armáda dosahuje výrazné vojenské úspechy, pod vplyvom ktorých generál de Gaulle odsúhlasil generálovi Challeovi zvýšiť počet *harkis* z 28 000 na 60 000. Svoj vrchol nábor moslimov do pomocných jednotiek dosahuje na začiatku roku 1961, kedy bol vo francúzskej armáde tri až päťnásobne väčší počet moslimov ako v samotnej alžírkej ALN.<sup>24</sup> Zároveň však tento počet „pomocných“ trojnásobne prevyšoval počet moslimov v radoch stálej francúzskej armáde.<sup>25</sup> V lete 1961 v súvislosti s vývojom jednaní o alžírkej nezávislosti medzi de Gaulleom a FLN, ktoré boli započaté na konci marca 1961, však francúzska vláda vydáva nariadenie o postupnom znižovaní počtu členov pomocných jednotiek ako aj jednotiek sebaobrany, čo veľmi jasne vypovedá o smere

---

<sup>22</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens...“, str. 5-8.

<sup>23</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 15.

<sup>24</sup> Maurice Faivre, „L'histoire des Harkis“, v *Guerres mondiales et conflits contemporaines*, číslo 202-203 (apríl-september 2001): str. 56.

<sup>25</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 9

akým sa tieto jednaná ďalej vyvíjali, a teda v smere osamostatnenia Alžírsku od Francúzska.<sup>26</sup>

Vytváranie týchto pomocných jednotiek, ktoré pôsobili doplnujúco k regulárnym jednotkám moslimských vojakov francúzskej armády odpovedalo rôznym vojenským a politickým potrebám a nemalo za cieľ len mechanicky doplniť vojenské jednotky. V prvom rade išlo o využitie znalostí terénu, ktoré malo miestne obyvateľstvo, a ktoré boli pre vedenie vojny nevyhnutné, keďže boje mali hneď od počiatku konfliktu charakter partyzánskej vojny. Ďalším z dôvodov bolo, že časť týchto jednotiek, približne 3000 mužov, tvorili bývalí vojaci *Armée de libération nationale*<sup>27</sup>, ktorí boli buď zajatí, alebo sa k francúzskej armáde návratili či pripojili a predstavovali zdroj veľmi cenných informácií o zvykoch a fungovaní ALN. V neposlednom rade išlo aj o dočasné nahradenie vojakov severnej Afriky pôsobiach v pravidelnom vojsku, z ktorých sa väčšina v čase vypuknutia povstania 1. novembra 1954, ešte stále nachádzala v Indočíne.<sup>28</sup>

Okrem týchto praktických dôvodov dôležitú úlohu zohrával psychologický faktor, veľmi dôležitý práve v partyzánskej vojne, v podobe obsadenia miestneho obyvateľstva do pomocných jednotiek, pomocou ktorého sa francúzska armáda snažila poukázať na fakt, že nie všetci Alžírčania sú vstúpencami FLN a tým pádom sa snažila získať časť obyvateľstva na svoju stranu a zabrániť jej presunu na stranu nepriateľa.<sup>29</sup> Presvedčenie, že spacificovanie Alžírčanov sa môže podariť len s pomocou nich samotných prevládalo medzi francúzskou generalitou. Psychologickému faktoru zvyšovania počtov „pomocných“ možno prisudzovať vážnosť najmä preto, že v prípade pomocných jednotiek a konkrétne *harkis* išlo o jednotky výrazne vojensky neskúsené a fakt, že neboli ani dostatočne vyzbrojené francúzskej armádou poukazuje na skutočnosť, že ich najväčším prínosom nebola ich kvalifikácia a vojenské schopnosti, ale práve ich symbolická hodnota a imidž, ktorá im bola vytváraná. Bol to práve obraz *harkis* ako členov dobrovoľníckych jednotiek zostavených čisto z miestneho obyvateľstva bojujúcich hrdo na strane Francúzska a za francúzsku vec. Pritom, toto všetko bolo iluzorné, keďže tieto jednotky boli pod

---

<sup>26</sup> François-Xavier Hautreux, „L'engagement des harkis (1954-1962)“, *Vingtième Siècle, Revue d'histoire*, č. 90 (február 2006), 41-43.

<sup>27</sup> Armée de libération nationale (Národná oslobodenecká armáda) bola vojenská organizácia bojujúca proti francúzskej prítomnosti v Alžírsku v päťdesiatych rokoch. Išlo o ozbrojené krídlo FLN.

<sup>28</sup> Maurice Faivre, „L'histoire des Harkis“..., str. 55.

<sup>29</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str.10-12, 16.

vedením poddôstojníkmi a dôstojníkmi francúzskeho pôvodu.<sup>30</sup> Toto francúzske vedenie vypovedá o veľmi paradoxnom vzťahu veliteľov francúzskej armády a politického vedenia voči pomocným jednotkám, keďže napriek tomu, že si uvedomovali prínos týchto jednotiek a žiadali o zvýšenie ich počtu, na druhú stranu počet *harkis* nasadzovaných do ofenzívnych vojenských akcií bol veľmi limitovaný, najmä z dôvodu veľmi vysokej miery nedôvery, ktorú velitelia a im podriadení pociťovali. Táto nedôvera sa prejavovala každý deň a prejavovala sa neustálym dozorom nad *harkis*, ich odzbrojovaním po skončení každej vojenskej operácii a následným uzamknutím zbraní ako aj nasadzovaním európskych vojakov do tých najcitlivejších akcií. Pochopiť prečo dochádzalo k verbovaniu miestneho obyvateľstva do francúzskej armády je pomerne ľahké, zložitejšou však zostáva otázka motivácie autochtónneho obyvateľstva vstúpiť do týchto pomocných vojenských jednotiek.

### 1.3 Motivácia moslimov na vstup do pomocných jednotiek

Medzi jeden z najzakorenejších stereotypov voči *harkis* pretrvávajúci až do súčasnosti patrí ten, ktorý ich predstavuje ako „francúzskych kolaborantov“ a „zradcov vlastného národa“. Sú to práve skutočné dôvody pre vstup do pomocných jednotiek na strane Francúzska, ktoré nám odhaľujú skreslenosť a nesprávnosť týchto tvrdení.

V skutočnosti išlo v prípade skupiny Alžírčanov, vstúpajúcich do týchto jednotiek z pocitu patriotizmu a loajálnosti voči Francúzsku, o veľmi malú a atypickú minoritu.<sup>31</sup> Išlo najmä o volených predstaviteľov, vysokých úradníkov či intelektuálov alžírkeho pôvodu s francúzskym vzdelaním, ktorí natoľko aklimatizovaní na francúzsky spôsob života nevideli inú alternatívu a automaticky sa pridávajú na stranu Francúzska. Túto skupinu ľudí od väčšiny „pomocných“ nedelia len ich motívy pre vstup, ale aj ich povojnový osud. Nielenže prichádzajú do Francúzska na vlastné náklady a stávajú sa okamžite rozptýlenými po celom území. Ich integrácia do francúzskej spoločnosti je v podstate okamžitá a oni sami odmietajú prijať označenie *harkis*.<sup>32</sup>

---

<sup>30</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens...“, str. 7.

<sup>31</sup> *ibid.*, str. 12-20.

<sup>32</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 30-31.

Nasledujúcu skupinu rekrutovaných tvorili učitelia, doktori, právnici a veľkostatkári, ktorí získali francúzske vzdelanie a vnímali samých seba ako Francúzov. Napriek tomu bolo mnoho z nich vystavených rasistickým útokom v predvojnovom období a uvedomovali si, aký odpor ma koloniálna veľmoc voči akýmkoľvek reformám. Zároveň však verili, že reforma musí prísť z materskej zeme, a že situácia sa vyrieši rozšírením občianskych práv Alžírčanov.<sup>33</sup>

Ďalšiu zo skupín predstavovali vojaci z povolania, často v minulosti pôsobiaci v rôznych vojenských operáciach pod vlajkou Francúzska, ako napríklad v Indočíne, ktorí po rokoch služby nadobudli pocit, že samotnému Francúzsku dali „priveľa“ a vstupujú do týchto jednotiek z vernosti k samotnej armáde a ich veliteľom.<sup>34</sup>

Ďalšiu skupinu rekrutovaných tvorili Alžírčania motivovaní nenávisťou voči FLN a snahou pomstiť sa im za činy, ktoré spôsobili trápenie či už ich rodinným príslušníkom, alebo im samotným.<sup>35</sup>

Drvivú väčšinu rekrutovaných však tvorilo vidiecke obyvateľstvo, populácia venujúca sa poľnohospodárstvu a veľmi často ľahostajná voči konceptu alžírkej národnosti. Táto ľahostajnosť pritom nepochádzala z nezáujmu alebo z opozície voči nemu, ale jednoducho z faktu, že tento koncept Alžírčanov ako národa nebol ani zďaleka zakotvený medzi populáciou a jeho konštrukcia je v postate ukončená až v období vypuknutia samotnej vojny. Preto pre týchto ľudí bolo bežné vnímať samých seba najprv ako príslušníkov rodiny, klanu a kmeňa a až potom ako príslušníkov alžírkeho národa.<sup>36</sup> Samotní francúzsky dôstojníci označovali *harkis* za „apolitických nádenníkov“.<sup>37</sup>

Okrem tohto faktoru veľmi dôležitú rolu zohráva faktor ekonomický. Na území Alžírka totiž v období pred vojnou dochádza k hlbkej poľnohospodárskej kríze, v dôsledku ktorej sa veľká časť obyvateľstva dostáva do bezvýhodiskovej situácie kedy už nie je ďalej schopná užiť sa poľnohospodárskou prácou, pričom riešením sa často stáva práve vstup do francúzskej armády s vidinou zárobku.<sup>38</sup> Samotní francúzski dôstojníci vypovedali, že väčšinu rekrutovaných tvorili práve chudobní

<sup>33</sup> Martin Evans, „The Harkis: The Experience and Memory...“, str. 123-124.

<sup>34</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens...“, str. 12-20.

<sup>35</sup> Anthony James Joes, *Urban Guerilla Warfare*, (Kentucky: The University Press Kentucky, 2007), str.65-69.

<sup>36</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 27-35.

<sup>37</sup> Charles-Robert Ageron, „Les supplétifs algériens...“, str. 12.

<sup>38</sup> Mohand Hamoumou, *Et ils sont devenus harkis*, (Paris: Fayard, 1993), str.196-197.

ľudia bez práce a bez akýchkoľvek prostriedkov.<sup>39</sup> Platy (viz. podkapitulu 1.2.) v kombinácii s ľahostajnosťou voči alžírkej národnosti, predstavovali pre týchto ľuďí podstatné dôvody pre vstup do francúzskej armády.

Ďalším z komponentov motivácie pre vstup bolo postavenie FLN v tomto období, ktoré nielenže na začiatku vojny nemalo jasnú štruktúru a nepredstavovali teda pre obyvateľov zvyknutých na francúzsku správu žiadnu alternatívu, ale veľkú časť obyvateľstva odpuzovali svojimi teroristickými útokmi. Napriek tomu by bolo nesprávne tvrdiť, že moslimovia nevstupovali do jednotiek FLN, aj keď často dochádzalo k prechádzaniu vojakov z FLN do francúzskej armády, čo len poukazuje na skutočnosť akou neprehľadnou bola pre Alžírčanov táto vojna.<sup>40</sup>

Úplne inú perspektívu dôvodov pre vstup týchto ľuďí do armády otvára skutočnosť, že samotná francúzska armáda so súhlasom politického vedenia využívala v praxi rôzne prostriedky nátlaku, aby toto obyvateľstvo donútila k vstupu. Vyhrážanie sa, zastráňovanie a fyzické násilie tvorili len jeden z okruhov praktík zameraných na rekrutovanie moslimov, oveľa úspešnejšie a efektívnejšie však boli taktiky psychologického charakteru. Postačujúcim bolo, aby sa francúzsky dôstojník len ukázal na verejnosti s moslimami a títo boli následne udaní FLN a v snahe zachovať si vlastné životy vstupujú do armády, ktorá im zaručila aspoň čiastočnú ochranu. Táto taktika bola dovedená do takých rozmerov, že dôstojníci dostávali od veliteľstva príkazy na kompromitovanie celých dedín svojou prítomnosťou tam, len aby následne mohli celú dedinu naverbovať. Pokiaľ už došlo k naverbovaniu miestneho obyvateľstva aj napriek príslubom, že ide o dočasnú situáciu, v momente kedy začali *harkis* dostávať plat nebola možnosť z francúzskej armády vystúpiť.<sup>41</sup>

Po uvedomení si všetkých týchto faktorov, ktoré prispeli k vstupu moslimov do armády Francúzska, nie je možné naďalej vnímať túto problematiku cez čierne-biele videnie a tvrdiť, že išlo rozhodnutia z vlastnej vôľe prameniace z francúzskeho patriotizmu a nenávisťi voči vlastnému alžírskemu národu. V neodškriepiteľnej väčšine prípadov totiž títo ľudia vstupovali do armády, pretože nemali na výber.

---

<sup>39</sup> Charles-Robert Ageron, "Les supplétifs algériens...", str. 12-20.

<sup>40</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 32-35.

<sup>41</sup> Mohand Hamoumou, *Et ils sont devenus*..., str.165.

## 1.4 Zhrnutie

Správanie francúzskeho politického vedenia na čele s generálom de Gaulleom a vojenského veliteľstva voči *harkis* bolo uskutočňované na základe zakoreneného modelu koloniálnej správy. Napriek tomu, že im opakovane počas Prvej a Druhej svetovej vojny bolo tvrdené, že bojujú „za svoju vlasť“ a „v mene Francúzska“, k týmto pomocným jednotkám nepristupovali ako k seberovným, či už čo sa týka platových podmienok, sociálneho zabezpečenia alebo celkového prístupu nadriadených dôstojníkov voči týmto jednotkám. Tento prístup koloniálnej nadriadenosti a superiority sa neprejavuje len počas vojny, keď boli rekrutovaní najmä pre svoju symbolickú hodnotu vo francúzskych jednotkách, ale je naplno viditeľný po skončení vojny, kedy francúzske politické vedenie, pod dojmom kapitálneho neúspechu Francúzska, opúšťa alžírské územia a zároveň zanecháva za sebou aj týchto pomocných vojakov, ktorí sa následne stávajú obeťami masakrov zo strany vlastného obyvateľstva.

## 2. Obdobie opustenia a ticha (1962-1975)

Nástupca generála Challea, generál Jean Crépin pokračuje v rétorike svojho predchodcu a sľubuje, že *harkis* budú zastávať popredné miesta v hierarchii „nového“ Alžírsku budúcnosti. Vo svojom prejave v marci roku 1961 sľubuje, že nedojde k ich odzbrojeniu a vyradeniu z vojenských jednotiek skôr ako rok po vyhlásení prímeria. Ani jeden z týchto prísľubov nebol naplnený, a aj keď sa podpisom Évianských dôhod obidve zmluvné strany zaviazali, že „*nik nemôže byť prenasledovaný, vyšetrovaný, stíhaný alebo odsúdený za činy spáchané v súvislosti s politickými udalosťami, ku ktorým došlo v Alžírsku pred vyhlásením prímeria.*“, tieto záväzky boli prudko porušované. Podpis Évianských dohôd a vyhlásenie nezávislosti Alžírsku z 3. júna 1962 boli nasledované masívnou vlnou masakrov *harkis* a nutnosťou ich úteku alebo „repatriácie“ do Francúzska.<sup>42</sup> Toto obdobie znamenalo počiatok novej éry opustenia a ticha, ako individuálneho tak aj kolektívneho, ako zo strany členov bývalých pomocných jednotiek tak čiastočne aj zo strany politického vedenia Francúzska.<sup>43</sup>

### 2.1 Prvé opustenie

Kapitola francúzskych dejín zaoberajúca sa priebehom repatriácie *harkis* a udalostí s ňou spojených patrí medzi jednu z najtemnejších kapitol moderných dejín Francúzska a dlho po skončení vojny predstavovala tabu, pričom aj v súčasnosti vyvoláva ostré polemiky z radov aktérov a historikov. Toto obdobie dejín je často charakterizované ako opustenie *harkis* Francúzmi alebo ako „prvé opustenie“, pričom ich umiestnenie v utečeneckých táborov a lesných osadách hlboko v lesoch je historikom Tomom Charbitom nazývané ako „druhé opustenie“.

Členovia pomocných vojenských jednotiek boli už od začiatku roku 1961 postupne demobilizovaní a vzhľadom na zvyšujúci sa počet dezertérov a presun zbraní francúzskej armády do rúk FLN sú tieto jednotky aj postupne odzbrojované, čo v praxi znamená, že títo bývalí pomocní vojaci sa nemali ako chrániť pred možnými

---

<sup>42</sup> Morelle Chantal, „Les pouvoirs publics français et le rapatriement des harkis en 1961-1962“, v *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, číslo 83 (júl-september 2004): str. 109.

<sup>43</sup> Maurice Faivre, „L'histoire des Harkis“..., str. 58.



útokmi.<sup>44</sup> Od júla 1961 dochádza k masívnemu prepúšťaniu členov pomocných jednotiek zo služby a podmienky demobilizácie, ktoré sú určené na druhý deň po podpise Évianských dohôd, ponúkajú bývalým pomocným vojakom 3 alternatívy: vstup do stálej francúzskej armády, získanie titul zmluvného agenta armády po polročnom čakaní, alebo návrat späť do civilného života.<sup>45</sup> Viac ako 80 % z nich si volí práve poslednú variantu a to najmä pod dojemom, že im zo strany FLN nehrozí reálne nebezpečenstvo práve vďaka vyhláseniu z novembra 1961, v ktorom FLN prisľúbilo odpustenie harkis ako „svojim bratom“ a neexistenciu žiadnych plánov na odvetné akcie voči nim v budúcnosti. Dokonca FLN medzi pomocnými jednotkami umelo šírilo propagandu, nech sa pridajú k revolúcii, a že im bude odpustené.<sup>46</sup> Tieto tvrdenia boli však v ostrom protiklade s nariadeniami *wilaye*, ktoré plán týchto akcií dokazovali.<sup>47</sup> Tento prisľub presvedčil nielen samotných harkis, ale upokojil aj francúzske politické vedenie a Louisa Joxea, ministra pre alžírské záležitosti, ktorí pod jeho dojemom, nepovažovali masívnu repatriáciu harkis do metropoly za potrebnú, aj keď boli otvorení myšlienke repatriácie limitovaného počtu jedincov, ktorí boli schopní dokázať, že ich život je v ohrození.<sup>48</sup> Pravdou je, že obdobie od podpisu marcových dohôd po začiatok júla možno charakterizovať ako veľmi pokojné, k excesom a odvetám dochádzalo len minimálne a toto obdobie znamenalo pre mnohých dôkaz, že Évianské dohody budú rešpektované na oboch stranách Stredozemného mora a nebude teda nutné z francúzskej strane nijak zasahovať do situácie v Alžírsku.<sup>49</sup> Od 5. júla boli započaté masakre harkis sprevádzané mučením týchto ľudí. Od polovice júla nabrali tieto odvety v podobe masakrov na intenzite, pričom sa odohrávali po celom území Alžírsku, bez akejkoľvek lokálnej príčiny. Nešlo len o zabíjanie týchto osôb, ale aj spôsoby akými boli vraždení, „ukrižovaní na dverách, nahí pripevnení a ťahaní pluhmi, svaly im boli vytrhávané kliešťami“.<sup>50</sup> Francúzske vojenské jednotky, ktoré v tej dobe čakali na transport do domoviny, pritom dostali od veliteľstva explicitný zákaz nezasahovať do týchto masakrov, ktoré

---

<sup>44</sup> Charles-Robert Ageron, „Le “drame des harkis“. Mémoire ou histoire?“, v *Vingtième Siècle*, č. 68 (október-december 2000): str. 4.

<sup>45</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*, ..., str. 49.

<sup>46</sup> Vincent Crapanzano, *The Harkis: The wound that never heals*, (Chicago: The University of Chicago Press, 2011), str. 77.

<sup>47</sup> Maurice Faivre, „L'histoire des Harkis“ ..., str. 58.

<sup>48</sup> Morelle Chantal, „Les pouvoirs publics ...“, str. 113.

<sup>49</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*, ..., str. 50-52.

<sup>50</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*, ..., str. 51.

možno chápať ako občiansku vojnu.<sup>51</sup> Počty obetí týchto masakrov, ale konečné číslo obetí sa ustálilo na 60 - 80 000 obetí v rokoch 1962-1963.<sup>52</sup>

Prvé oficiálne lodné transporty boli vykonané až 12. júna, pričom 19. júla boli prerušené a znovazapočaté boli až o dva mesiace pod vplyvom zintenzívňujúcich sa masakrov.<sup>53</sup> Napriek tomu, že oficiálne boli tieto transfery de Gaulleovou vládou zákazané a vyhlásené za protizákonné, dochádzalo k tzv. nelegálnym transferom, ktoré vychádzali z iniciatívy jednotlivých dôstojníkov a fungovali najmä vďaka solidárnym vzťahom medzi jednotlivými armádnymi predstaviteľmi. Napriek tomu, že politické vedenie a verejná správa o existencii masakrov vedela, masívna repatriácia moslimov do metropoly bola považovaná za nežiaducu z viacerých dôvodov.

Hlavnou z obáv politického vedenia bol strach, že novoprichádzajúci harkis budú predstavovať podstatné rozšírenie základne stúpencov OAS<sup>54</sup> a dojde k znovuzoskupeniu a znovuobjaveniu OAS ako dôležitého hráča na francúzskej politickej scéne, čomu sa pravdaže De Gaulleova vláda snažila vyhnúť. Okrem toho však tento proces repatriácie predstavoval pre zastaralé francúzske ministerstvá vážny logistický problém, a preto boli v podstate 19. júla na príkaz Joxea repatriácie zastavené, keďže ich organizáciu ministerstvá nezvládali. K ich zmenšenej efektívnosti treba dodať, že v tom období od mája do decembra 1962 dochádza k repatriácii viac ako milióna pieds-noirs, ktorí predstavovali pre politické vedenie problém primárneho charakteru a dodatočné komplikácie v podobe presunu ďalších desiatok tisíc ľudí v už tak náročnom presune pieds-noirs neboli vítané.<sup>55</sup> Ďalší z argumentov tvrdil, že harkis budú predstavovať konkurenciu voči Alžírčanom žijúcim vo Francúzsku už dlhšie a dojde k prehlteniu pracovného trhu, pričom by mohli pripraviť o prácu ostatných už adaptovaných krajanov.<sup>56</sup> Iné tvrdenia operovali s predpokladanou neadaptovateľnosťou harkis, ako aj s faktom, že tuhú francúzsku

---

<sup>51</sup> Anthony James Joes, *Urban Guerilla Warfare*,..., str.65-69.

<sup>52</sup> Maurice Faivre, "L'histoire des Harkis"..., str. 59.

<sup>53</sup> *ibid.*, str. 59.

<sup>54</sup> Organisation Armée secrète (Organizácia tajnej armády) bola teroristická spiklenecká organizácia v Alžírsku, zastupujúca záujmy francúzskych kolonizátorov a bojujúca proti vyhláseniu nezávislého Alžírsku. Vznikla na jar 1961 a po neúspechu puča z 22. 4. 1961 v Alžírsku (v čele generáli R. Salan, M. Challe, E. Jouhaud a A. Zeller) spojili pučisti soje aktivity s OAS. Po dohode z Évianu OAS preniesla jadro svojich aktivít do Francúzska (atentáty na prezidenta). Spiklenci nezískali dostatočnú podporu armády a likvidácia OAS poslúžila na sklonku roku 1962 k posilneniu základne prezidentskej moci de Gaullea. Ďalej v texte označovaná ako OAS.

<sup>55</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 53-62.

<sup>56</sup> Morelle Chantal, "Les pouvoirs publics ...", str. 111.

zimu v stavebne nedokonalých táboroch by nemuseli znášať dobre, a preto by bolo pre nich lepšie zostať v krajine ich pôvodu. Všetky tieto argumenty stojace na ľahko spochybniteľných základoch však len poukazujú na hlboko zakorenenú nedôveru voči „moslimom verným Francúzsku“, ktorá sa preukázala už počas vojny a bola príkladom klasickej koloniálnej organizácie.

Napriek tomu, že sa 19. júla nariadením Georgesu Pompidoua opäť spustili transfery harkis, ich prijatie do krajiny sa nieslo v duchu nerozhodnosti. Do 1. júla bolo repatriovaných len 10 000 z celkových 90 000 harkis s rodinami, čo dokresľuje obraz toho, aké chaotické a nepripravené museli byť transfery a prijímanie týchto ľudí do krajiny.<sup>57</sup>

## 2.2 Druhé opustenie

Repatriantov po príchode do metropoly možno rozdeliť do dvoch základných skupín: bývalých vysokých úradníkov a pofrancúzštenej elity, ktorí si po príchode do krajiny sami nachádzajú ubytovanie aj zamestnanie, integrujú sa teda do spoločnosti prirodzeným spôsobom a vydeľujú sa tak od ostatku tzv. „komunity harkis“, pričom druhú väčšinovú skupinu tvoria práve osoby, ktorým ubytovanie a zaradenie do zamestnania poskytla francúzska verejná správa a ktorých integrácia do spoločnosti bola počas najbližších 15 rokov na minimálnej úrovni. Základnými typmi ubytovania boli pre druhú skupinu tábory, kde väčšina harkis zostávala niekoľko týždňov až mesiacov, pričom najčastejším typom dlhodobého ubytovania boli umelo vybudované lesné osady a mestské štvrte.<sup>58</sup>

Ako prvé tábory určené pre príjem harkis s rodinami slúžili vojenské základne Larzac, do ktorých mali byť umiestnení po dobu 3 mesiacov, a tábor Bourg-Lastic. Blížiac sa zima mala za následok presun repatriantov z týchto dvoch miest, viac na juh do Rivesalteu a Saint-Maurice-l'Ardoiseu. Postupne sa začínajú vytvárať prvé organizačné štruktúry, pričom celkovú organizáciu od transferu cez prijatie až po umiestnenie vzhľadom na nedostatok civilných prostriedkov mala na starosti

---

<sup>57</sup> Maurice Faivre, „L'histoire des Harkis“..., str. 60.

<sup>58</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 69-80.

francúzska armáda, v tom čase vedená ministrom Robertom Boulinom. Na začiatku decembra 1962 bolo v tábore Rivesaltes ubytovaných 9000 harkis, zatiaľ čo v Saint-Maurice-l'Ardoise to bolo skoro 5000. Počas šesťdesiatych rokov populácia v týchto táboroch postupne klesá a tábor Rivesaltes bol na konci roku 1964 zavretý, zatiaľ čo tábory Ardoise a Bias určené handicapovaným a neprispôsobiteľným boli zachované až do roku 1976. Ostatní harkis boli roztrúsení do 87 departmentov, 75 nových lesných osád bolo otvorených pre 12 000 osôb, ako aj 16 obytných blokov pre 8000 osôb.<sup>59</sup> Pokiaľ išlo o zamestnávanie harkis, často dochádzalo k ich degradácii, keďže bývalí úradníci a podnikatelia neboli v priebehu šesťdesiatych rokov pre pracovný trh zaujímaví a tak títo ľudia dostávajú od štátu prémie za prijatie pracovných miest ako námezdnych pracovníkov.<sup>60</sup> V rámci pracovných preradení došlo podľa správy z roku 1965 k najväčšiemu prílevu pracovníkov do priemyselného odvetvia (54,2 %), do správy lesov (16,8%), pričom len 12,6 % z preradených sa venovalo poľnohospodárskej činnosti. Priemyselní pracovníci boli pritom ubytovaní v novovzniknutých priemyselných štvrtiach vystavaných v blízkosti tovární, zatiaľ čo v prípade správcov lesov to boli lesné osady. Pre verejnú správu predstavovali práve lesné ideálne riešenie, keďže nielenže umožnili udržať početné rodiny pokope, poskytli prácu hlavám rodín, ktorí mali za úlohu starostlivosť o lesy, umožnili však aj sociálnym pracovníkom a zdravotníkom pomerne jednoduchú možnosť ako vykonávať kontroly a zdravotné prehliadky jej obyvateľov.<sup>61</sup> Navyše napomáhali aj spravovaniu lesov, na ktoré nemala Správa lesov dostatočné prostriedky ani personál.<sup>62</sup>

Práve zoskupenie značnej časti obyvateľstva v táboroch, priemyselných štvrtiach a lesných osadách, ktoré boli navyše umiestnené ďaleko od dedín s francúzskou populáciou a teda pôsobili ako uzavreté nádoby predstavovalo hlavný príklad uvedenia tzv. „politiky zoskupovania“ alebo kritikmi nazývanej „politika uzatvárania“ do praxe.<sup>63</sup> Táto politika bola pritom uvádzaná z rôznych dôvodov, ako napríklad kvôli snahe vytvoriť autentické prostredie blízke prostrediu, z ktorého harkis

---

<sup>59</sup> Maurice Faivre, „L'histoire...“, str. 59-61.

<sup>60</sup> Pierre Baillet, „L'Intégration des rapatriés d'Algérie en France“, v *Population*, č. 2 (marec-apríl 1975): str. 304-305.

<sup>61</sup> Tom Charbit, *Les Harkis...*, str. 75-79.

<sup>62</sup> Pierre Baillet, „Les rapatriés d'Algérie en France“, v *Notes et études documentaires*, č. 4275-4276 (marec 1976): str.53.

<sup>63</sup> Benjamin Stora, *La gangrène et l'oubli. La mémoire de la guerre d'Algérie* (Paris: Éditions La Découverte, 1991), 261-265.

pochádzali. Ich neumiestňovanie do veľkých miest bolo však zámerné, keďže chceli zabrániť incidentom a konfliktom, ku ktorým dochádzalo v metropolách počas vojny a znovaobjavujúcemu sa sa strachu z rekrutovania harkis v mestách do základne OAS.

Okrem politiky zoskupovania, ktorá bola uvádzaná do praxe hneď od chaotického príchodu repatriantov, dochádza od polovice šesťdesiatych rokov k tzv. apolitizácii záležitosti harkis, keďže SFIM, ktorý bol poverený starostlivosťou o tento spis prechádza z ministerstva obrany do ministerstva sociálnych vecí, z čoho vychádza že problematika harkis prestáva mať pre francúzske vedenie punc výnimky a špeciálnosti a je k nej prístupované v rámci všeobecného práva. Tento presun právomocí neznamenal len zmenu ministerstva, ale najmä znamenal degradáciu právomocí SFIMu ako oddelenia a teda pre jej zamestnancov znamenal nielen blížiac sa prepúšťanie, ale najmä koniec rozbehnutým projektom a dovtedajšiemu vedeniu integračnej politiky harkis, do ktorých boli veľmi aktívne zapojení.<sup>64</sup> Boli to práve zamestnanci SFIMu a dôstojníci, ktorých hlavným cieľom bolo povzbudzovať a pomáhať „tejto komunite v prispôbení a prechode k modernému životu“.<sup>65</sup> Práve preto je možné tvrdiť, že politika integrácie zo strany Francúzska voči harkis nebola úplne zanedbaná, problémom bola však jej diskontinuita. Počas 37 rokov od skončenia vojny malo „spis Harkis“ na starosti 15 rôznych ministrov a počas tohto obdobia bolo do praxe uvedených 4 až 5 rôznych politik.<sup>66</sup> Táto skutočnosť však nič nemení na fakte, že práve táto politika zoskupovania a apolitizácia integračnej politiky nemala primárne za úlohu vyriešiť komplexnú situáciu, v ktorej sa harkis nachádzali a skutočne integrovať túto skupinu do francúzskej spoločnosti, ale mala za úlohu hlavne zneviditeľniť vzniknutý problém a postupovať opäť v nadväznosti na koloniálnu správu ovplyvnenú nedôverou voči týmto jedincom. V skutočnosti táto koloniálna správa pokračuje už len z toho dôvodu, že sa v táboroch a lesných osadách stretávajú opäť tí istí aktéri: harkis ako podriadení a bývalí dôstojníci a úradníci pôsobiaci počas Alžírkej vojny ako dohľad nad nimi.<sup>67</sup>

Politika zoskupovania a spôsob vedenia integračnej politiky viedli počas šesťdesiatych rokov k úplnému rozbitiu sociálnych štedemdesiatych rokov, najmä od

---

<sup>64</sup> Anne Heinis, “L’insertion des Français-Musulmans. Étude faite sur les populations regroupées dans le Midi de la France, dans les centres d’ex-harkis” (Doctorat en 3ème cycle en sociologie, Université Paul Valéry – Montpellier III, 1977), str. 80-89.

<sup>65</sup> Adam Boukraa, “The harkis in France since the 1960s: local experiences, national discourse” (Bachelor thesis, Oxford University, 2010), str. 25.

<sup>66</sup> Maurice Faivre, “L’histoire des Harkis”..., str. 61.

<sup>67</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 88-89.

ich polovice k rozsiahlym demonštráciám, hladovkovým protestom, ktorých protagonistami bola tzv. „stratená generácia“, generácia detí harkis narodených počas vojny alebo tesne po nej vyrastajúca v týchto uzavretých komunitách bez zásadného kontaktu s ostatným svetom.

### 2.3 Trauma a ticho

Trauma spôsobená masakrami a odvetnými akciami FLN, ktorých sa stali obeťami, ako aj exil z vlastnej krajiny do neznáma vyústili u harkis do ticha, ako individuálneho tak kolektívneho, typického pre celé obdobie až do roku 1975, ktoré malo za následok nielen zvýšenie výskytu psychických problémom u týchto aktérov, skomplikovalo proces formácie oficiálnej pamiatky na túto epizódu dejín a zanechalo následky na životoch celých rodín aj po skončení vojny.

Fakt, že táto kapitola predstavovala pre mnohých jej aktérov neprekonateľnú prekážku vykresľuje skutočnosť, že prvé štúdie venujúce sa harkis boli práve štúdie vedené doktormi, ktorých hlavnou doménou boli psychiatrické choroby a poruchy u harkis. V tábore Saint-Maurice-l'Ardoise bolo napríklad percentuálne zastúpenie osôb s mentálnymi chorobami trikrát vyššie ako bol v tej dobe celonárodný priemer. Tento trend zasiahol len pomerne úzku skupinu harkis, zároveň však došlo k zavedeniu novej kategórie psychickej poruchy prisúdenej práve harkis s názvom „syndróm neprispôsobiteľnosti harkis“. V táboroch boli zaznamenané aj znásobujúce sa príklady podľahnutia alkoholizmu, lenivosti a apatii.<sup>68</sup> V komunikácii ohľadom vojnových a povojnových tráum dominovalo v rámci rodiny, ako aj medzi jednotlivými rodinami, ticho, nedostatok až neexistencia akejkol'vek komunikácie.<sup>69</sup>

Dôvod tejto absencie vychádza z dichotomického konceptu vnímania sveta medzi „dovoleným“ a „nedovoleným“ typického pre Alžírčanov, pričom situáciu v ktorej sa nachádzali počas vojny a po jej skončení vnímali v rozhraní nedovoleného, v oblasti bez návratu a bez možnosti vykúpenia.<sup>70</sup> Ako to jeden z nich opísal: „Nechcel aby moje deti vedeli to, na čo ja nemôžem zabudnúť.“<sup>71</sup> Ďalej možno chápať toto ticho

---

<sup>68</sup> Adam Boukraa, „The harkis in France since the 1960s:..., str. 23.

<sup>69</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 64.

<sup>70</sup> Laurent Muller, *Le silence des harkis*, (Paris: l'Harmattan, 1999), str. 415.

<sup>71</sup> Vincent Crapanzano, *The Harkis: The wound*..., str. 83.

ako dôsledok vychádzajúci z ich modelu rodiny postaveného na otcovskom princípe. Najdôležitejším pocitom, ktorý malo dieťa pociťovať voči otcovi bol rešpekt, čo logicky vyúsťovalo do určitého chladu vo vzťahu otec-dieťa. Otec v tomto modeli rodiny mal mať určitý odstup od svojich detí a navyše ich predstava o mužnosti nepovoľovala vyjadrovanie pocitov zo strany muža/otca.<sup>72</sup> Naopak postava matky v rodine mala za úlohu vyrovnať túto nerovnovážnu situáciu a bola to častokrát práve matka, od ktorej sa deti dozvedali určitým spôsobom o zapojení ich otca do Alžírkej vojny. Práve zapojenie hláv rodiny do vojny a osud, ktorému vystavili seba a svoje rodiny mal za následok zmenu tohto modelu rodiny postaveného na neomylnosti otca, ktorý v tejto arabskej komunite fungoval celé stáročia. Vďaka priebehu vojny, zapojeniu postavy otca do nej a všetkým hrôzám, ktoré rodina zažila, sa dieťaťu pomerne úspešne darí spochybniť dovtedy neotrasiteľnú autoritu otca a tento samotný proces znamená narušenie až zničenie tradičného modelu rodiny a teda tradičnej sociálnej štruktúry. Už len fakt, že dieťa prichádza do kontaktu s charakteristikou otca ako zradcu vlastného národa znamená, že nie je možné ďalej tento model udržať. Po roku 1962 množstvo dcér a synov bývalých členov pomocných jednotiek vyčíta svojim otcom účasť na vojne proti vlastným krajanom.<sup>73</sup>

Akokoľvek už boli dôvody tohto ticha zo strany mužov, veľmi málo z bývalých členov pomocných jednotiek zdieľalo svoj príbeh s ostatnými a tejto úlohy sa plne ujali až ich potomkovia.<sup>74</sup>

## 2.4 Zhrnutie

Spôsob, akým zo strany Francúzska došlo k celému procesu repatriácie, spolu so všetkými rozhodujúcimi faktormi, ktoré ho obkolesovali poukazuje na faktickú kontinuitu nazerania na týchto bývalých členov pomocných jednotiek cez prizmu koloniálnej politiky. Síce bojovali po boku etnicky francúzskych vojakov, so sloganom “za vlasť, za naše Francúzsko”, nebola im zo strany francúzskeho

---

<sup>72</sup> Michel Roux, „Le poids de l’histoire”, in *Hommes et Migrations*, č. 1135 (september 1990): str. 25.

<sup>73</sup> Laurent Muller, “L’Exil intérieur des harkis”, v *Revue des Sciences Sociales de la France de l’Est*, č. 24 (1997): str. 107-109.

<sup>74</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*, ..., str. 66-67.

politického vedenia poskytnutá adekvátne pomoc ani v dňoch skončenia vojny, ani počas ich exilu do Francúzska a dokonca ani počas nasledujúcej viac ako jednej dekády ich pobytu v metropole. Pokiaľ boli snahy o integráciu nedostatočné, bolo to spôsobené najmä snahou zamiesť túto pre francúzske dejiny kapitolu kapitálneho neúspechu pod koberec a dosiahnuť umlčanie jej aktérov pomocou ich izolácie. S novou generáciou snažiacou sa oprostíť od bremena nesúceho ich rodičmi sa však objavujú požiadavky na zmenu tohto prístupu a tie sú nakoniec v nasledujúcich dekádach až do súčasnosti postupne krvopotne dosahované.



### 3. Zmena prístupu na oboch stranách (1975-2005)

V roku 1975 tvorili viac ako polovicu populácie harkis mladí ľudia pod 20 rokov, z ktorých bolo množstvo nezamestnaných, bez kvalifikácie, diskriminovaných na dennej bázi, žijúcich v mestských ghettách alebo lesných osadách bez zásadného kontaktu s okolitým svetom.<sup>75</sup> Neúspech po sebe idúcich vlád v nastolení úspešnej integračnej politiky voči harkis a v uľahčení ich prechodu k francúzskemu spôsobu života vyústili do nepokojov a výtržností zimy 1974-1975 a roku 1991, ktoré sa prejavovali priamymi akciami zo strany mladej generácie harkis ako blokadami diaľničných ciest alebo únosmi bývalých dôstojníkov a získali zásadnú pozornosť médií, a teda aj francúzskej spoločnosti. Oveľa dôležitejším faktorom týchto protestov bola však aktivizácia komunity harkis vo forme vytvárania asociácií a jej snaha o vytvorenie platforiem lobujúcich za ich ciele. Týmto sa totiž v priebehu osemdesiatych, ale najmä deväťdesiatych rokov a po roku 2000 podarilo vytvoriť dostatočný tlak na vládnych predstaviteľov a dosiahnuť tak splnenie aspoň časti z cieľov dôležitých pre komunitu harkis a tvorbu kolektívnej spomienky na harkis vo Francúzsku.

#### 3.1 Harkis a ich prebudenie ako komunity

Generácia harkis narodených počas alebo tesne po skončení Alžirskej vojny nazývaných aj ako “druhá generácia”, ovplyvnená érou ticha zo strany vlastných rodičov a opustenia zo strany francúzskeho politického vedenia, dosahuje počas sedemdesiatych rokov plnoletosť a aktivizuje sa pomocou masívnych stávk s cieľom dosiahnutia prísľubu zavedenia praktických opatrení, ktoré by priniesli skutočnú politickú a ekonomickú integráciu.<sup>76</sup>

Dôvod pre búrenie sa druhej generácie možno zdôvodniť aj z iného ako len politického a ekonomického náhľadu. Ticho a tabuizácia vojnovnej a povojnovej témy v samotnom vnútri komunity harkis vystavila dcéry a synov týchto bývalých

---

<sup>75</sup> Tom Charbit, *Les Harkis, ...*, str. 88-89.

<sup>76</sup> Martin Evans, “The Harkis: The Experience and Memory...”, str. 130.

pomocných vojakov strate vlastnej zdedenej identity. Táto strata vedie k veľkej zraniteľnosti voči kategorizácii harkis používanej ostatnými. Situácia tohto relatívneho zbavenia vlastnej identity a veľké rozdiely vytvorené medzi jednotlivými generáciami majú za následok, že sú v svojom každodennom živote vo Francúzsku vystavovaní protirečiacim informáciám o tom ako na nich nahliadajú ostatní a sami si skladajú pôvod im prisúdenej identity len z čiastkových informácií.<sup>77</sup> Preto jedným z hlavných cieľov demonštrácií bolo nielen poukázať na nutnosť reformy integračných opatrení, ale aj deklarovať hrdosť na komunitu z ktorej zišli, hrdosť na jedinečnosť skúsenosti, ktorej boli vystavení, napriek všetkým nezrovnalostiam a absencii kolektívnej pamäte, ako aj fakt, že ako prví prelomili ticho, ktoré v nej bolo nastolené.<sup>78</sup>

Samotné demonštrácie neboli len jednorázovými akciami a ich priebeh trval od zimy roku 1974/1975 až do zatvorenia táborov v 1976. Najhorší priebeh mali práve v táboroch Bias a Saint-Maurice-l'Ardoise, ako aj v niektorých lesných osadách, kde dospievajúca mládež obsadila sídla miestnych verejných správ a požadovala okamžité uzatvorenie táborov. Od 20. mája začala táto ozbrojená mládež dokonca kontrolovať a organizovať život v táboroch, pričom ich rodičia prejavovali nesúhlas s celou situáciou a dúfali v znovunastolenie poriadku. Situácia sa stala kritickou keď 19. júna hlavní predstavitelia protestov v Saint-Laurent-des-Arbres uniesli riaditeľa tábora a držali ho v zajatí. Prepustení bol až po prísľube, že dojde k uzatvoreniu tábora. Tieto protesty fakticky pretrvali až do uzatvorenia táborov, o ktorom sa rozhodlo na stretnutí ministrov 6. augusta, ale začína sa reálne naplňovať až v priebehu októbra, po sérii rabovania a vypaľovania administratívnych budov.<sup>79</sup>

Bola to práve táto druhá generácia harkis, ktorá stála pri zrode hlavných asociácií harkis, ako napríklad asociácia Fatimy Besnaci-Lancouovej "Harkis a ľudské práva", asociácia Boussada Azniho "Národný výbor pre styk s harkis", alebo Hacène Arfiovej, ktorá založila organizáciu "Koordinácia harka", pričom všetci vymenovaní boli narodení práve v rokoch 1954-1957. K rozmach asociácií pritom dochádza práve v revolučnej polovici sedemdesiatych rokov, pod vplyvom snahy o vytvorenie skutočnej politickej platformy pre harkis, ktorú sa nedarilo do tej doby vytvoriť.

<sup>77</sup> Emmanuel Brillet, "A remarkable heritage: The 'Daily Round' of the children of the Harkis, between merger and vilification", v *Immigrants & Minorities*, č. 22 (júl-november 2003): str. 341-345.

<sup>78</sup> Claire Eldridge, "We've never had a voice": memory construction and the children of the harkis (1962-1991)", v *French History*, č. 23 (2009): str. 103.

<sup>79</sup> Tom Charbit, *Saint-Maurice-l'Ardoise. Sociohistoire d'un camp de harkis (1962-1976)*, správa pre Ministerstvo populácie a migrácie, máj 2005, str. 230-239.

Počas šesťdesiatych rokov vznikali síce organizácie pre harkis, ale neboli nimi tvorené.<sup>80</sup> To bol napríklad prípad asociácie Anfanoma, alebo výboru Parodi. Prvé organizácie tvorené harkis sa začínajú objavovať na scéne začiatkom sedemdesiatych rokov, konkrétne asociácia Ahmeda Kabersaliho založená v roku 1971, ktorá však začína byť postupne zatienená konkurenčnými organizáciami ako FNRFICI a CFMRAA.<sup>81</sup> S tým ako doba postupovala sa však začali s neúmernou rýchlosťou objavovať nové a nové organizácie a medzi rokmi 1975 a 1981 je vzniká 175 rôznych asociácií bojujúcich za práva komunity harkis. Paradoxom je však, že zvyšujúci sa počet týchto asociácií nekorešpondoval so zvyšujúcou sa váhou tejto komunity v politike, ale práve naopak pôsobil ako rozdrobujúci prvok.<sup>82</sup>

Počas osemdesiatych rokov sa efekt tohto rozdrobovania len posilnil, keďže dochádza k nadbytku týchto organizácií, ktorý prináša ťažkosti vo vytváraní skutočnej spoločnej platformy. Niektorí harkis naviac inklinovali k protirasistickým organizáciám ako napríklad SOS Rasizmu alebo France-Plus, zatiaľ čo iní ako napríklad Mourad Kaouah sa priklonili k spolupráci s Národnou frontou, bojujúc za obmedzenie pokračujúcej imigrácie z Alžírsku, tvrdiac že táto populácia robí zlé meno pre alžírsku komunitu vo Francúzsku a ohrozuje úspešnosť integrácie harkis.<sup>83</sup> Táto nejednotnosť a rozdrobenosť prístupu zo strany rôznych asociácií teda udržiavala v dlhodobom horizonte štatút harkis v stave bez akéhokoľvek progresu.

Ničmenej deväťdesiate roky sa nesú v znamení novej vlny priamych akcií zo strany druhej a tretej generácie harkis po celom Francúzsku. Otvorená revolta sa rozohorela v roku 1991 v juhofrancúzskom meste Narbonne, kde komunita 6000 harkis tvorila podstatnú časť z celého 40 000 obyvateľstva. Protesty sa postupne rozšírili po celom juhu krajiny a dorazili aj do Paríža, kde sa uskutočnil pochod, na ktorom sa zúčastnili aj rodičia predstaviteľov druhej generácie, a teda harkis samotní. Diváci mohli v televízii sledovať ako muži v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch vo svojich uniformách z Alžírскеj vojny, pochodujú smerom na Bastilu.<sup>84</sup> Počas týchto boli použité v podstate podobné techniky protestu ako počas nepokojov 1974/1975. Čo sa týka cieľov, tie boli modifikované oproti protestom z polovice sedemdesiatych rokov,

---

<sup>80</sup> Mohand Hamoumou, *Et ils sont...*, str. 297.

<sup>81</sup> Confédération des Français musulmans rapatriés d'Algérie et leurs amis (CFMRAA); Front national des Français de confession islamique (FNRFICI).

<sup>82</sup> Tom Charbit, *Les Harkis...*, str. 99-100.

<sup>83</sup> Martin Evans, "The Harkis: The Experience and Memory....", str. 130-131.

<sup>84</sup> Matthew Fraser, "France's forgotten Harkis using violence to demand social justice", *The Gazette*, 29. júl, 1991, A2.

keďže spúšťačom nebola už iba neefektívna integračná politika zo strany Francúzska, ale aj absencia oficiálneho uznania zo strany štátu. Vytvorenia oficiálnej spomienky bolo najmä pre druhú generáciu harkis veľmi dôležité, keďže identita harkis, ktorá im bola prisúdená, stále pre nich nepredstavovala uzavretú kapitolu a oni samotní pociťovali nutnosť jej oficiálneho definovania alebo potvrdenia zo strany štátu, aby mohli začať vnímať samých seba v určitých mantineloch.<sup>85</sup>

Nezmenili sa však len ciele komunity, ale aj celková spoločenská klíma, ktorá prispela u harkis k tvrdšiemu presadzovaniu samých seba a svojich cieľov ako komunity. V deväťdesiatych rokoch Francúzsko naplno prijíma a zmieruje sa s rolou kolaborantského Vichystického režimu počas Druhej svetovej vojny a dochádza k čiastočnému odškodneniu židovskej komunity, čo znamenalo jasný popud aj pre komunitu harkis. Nielenže sú vytvárané paralely medzi kolaboráciami Francúzska a harkis, ale v roku 1988 dochádza aj k zavraždeniu 500 neozbrojených civilistov v Alžírsku. Tento incident znamenal pre harkis dôležitý moment, ktorý využívajú na vytvorenie paralely medzi masakrami roku 1962 a rokom 1988 a argumentáciou, že oni boli prvými, ale bohužiaľ nie poslednými obeťami tohto vojenského režimu v Alžírsku. Prvýkrát začína byť na harkis nahliadané inak ako na porazených, keďže sa stávalo očividným, že alžírskaa nezávislosť neuspela a ich profrancúzske postoje počas Alžírskej vojny začali byť obhajované. Ďalšia paralela, ktorá vychádza zo strany harkis bola postavená na podobnosti udalostí roku 1962 a vtedajšiemu daniu na Balkáne, a k masakrom harkis sa začína pridávať prívlastok etnických čistiek.<sup>86</sup>

Všetky tieto momenty prispeli k zvyšujúcej sa asertivite komunity harkis v prezentovaní samej seba ako jednotnej platformy a prezentovaní nutnosti naplnenia jej cieľov a v roku 1997 vzniká asociácia “Spravodlivosť pre harkis a ich rodiny”, združujúca viac ako 50 organizácií naväzujúca na hlavnú požiadavku protestov o oficiálne uznanie harkis zo strany štátu a uznanie podielu štátu na opustení harkis a masakroch roku 1962. Okrem iného požadovala vztýčenie pamätníka harkis a ustanovenie spomienkového dňa, pričom z praktických požiadaviek apelovali najmä na umožnenie voľného pohybu medzi Francúzskom a Alžírskom, finančnú pomoc a

---

<sup>85</sup> Claire Eldridge, “We've never had a voice, str. 103.

<sup>86</sup> Catherine Wihtol de Wenden, “La vie associative des harkis”, v *Migrations Société*, zväzok 1, č. 5-6 (október-december 1989): str. 20-24.

hlavne odškodnenie za majetky, o ktoré harkis prichádzajú počas Alžírkej vojny a v dôsledku úteku z krajiny, v mene ktorého dochádza v roku 2003 k rozsiahlej manifestácii.<sup>87</sup> Tentokrát však zaznamenáva komunita harkis po desaťročiach neúspechov úspech na politickej scéne a tieto požiadavky, aj keď len čiastočne, našli pochopenie aj zo strany politického mainstreamu.

### 3.2 Obrat vo vedení integračnej politiky

Francúzske politické vedenie si na základe správy Jeana Serviera z roku 1972, ktorá konštatovala nadpôrodnosť, spomalený vývoj detí harkis v školských zariadeniach, problémy v rodinných vzťahoch ako aj alkoholizmus najmä u staršej časti populácie harkis, uvedomuje, že integračná politika nastolená od príchodu harkis s rodinami do krajiny poznamenaná chaosom a urgentnosťou opatrení, nebola úspešná a k prispôsobeniu tejto komunity vo Francúzsku nedochádza. Závery tejto správy vyústili do vytvorenia medziministerskej komisie, ktorá prijíma v roku 1973 a 1974 dve zásadné opatrenia: uznanie štatútu moslimských Francúzov ako plnoprávných Francúzov, a výstavba tisíc obydlií v snahe postupne zrušiť lesné osady a decentralizovať obyvateľstvo koncentrované najmä v transportných mestách. Tieto opatrenia boli nastolené nielen preto, že boli potrebné, ale ich pomerne rýchle prijatie a zvýšený záujem zo strany politikov mali spojitosť najmä s blížiacimi sa prezidentskými voľbami roku 1974. Medzi inými zisteniami totiž správa Jeana Serviera priniesla aj aktuálny počet harkis v tej dobe, ktorý bol stanovený na 170 000 ľudí a znamenal prelom, keďže je prvýkrát na túto komunitu nahliadané ako na pomerne dôležitú voličskú skupinu, ktorej priazeň je potrebné zaistiť.<sup>88</sup>

Ako odpoveď na vypuknutie revolt roku 1975 bola zostavená “Komisia Barbeau”, ktorá mala uviesť do praxe medziministerské rozhodnutia z rokov 1973 a 1975, pričom okrem výstavby obydlií bola orientovaná na pomoc mladý vo forme štipendií, účasti na letných táborech a zavádzanie odborných škôl. Medzi rokmi 1975-1979 fungovala “Komisia pre informácie, pomoc a radu francúzskym moslimom”, ktorá mala za úlohu vytvárať predbežné dohody medzi repatriantmi a verejnou správou.

---

<sup>87</sup> Martin Evans, “The Harkis: The Experience and Memory....”, str. 130-131.

<sup>88</sup> Tom Charbit, *Les Harkis*,..., str. 98-99.

Socialistická vláda Laurenta Fabiusa v roku 1984 poveruje integračnou politikou “Národný úrad pre sociálnu, vzdelávaciu a kultúrnu činnosť”, ktorá však nezaznamenala žiadne výrazné pokroky a stala sa terčom kritiky. Napriek tomu, že Rocardova vláda (1988-1991) vydala nariadenia na zavádzanie integračných opatrení v podobe odborného vzdelávania, pomoci s ubytovaním a usporiadania sociálnych a kultúrnych aktivít o dva roky neskôr však vláda premiérky Cressonovej na základe správy Leveau-Melianiho skonštatovala, že došlo k nárastu nezamestnanosti harkis z 20 na 25 %.<sup>89</sup> Do praxe sa uvádzajú ďalšie opatrenia zamerané na zmiernenie následkov nezamestnanosti, rekonštrukciu obydlií, zaistenie priebežného sledovania komunity zo strany štátnej správy, alebo na posilnenie vzdelávania mladých. Pri porovnaní vynaloženého štátneho rozpočtu na opatrenia smerujúce k lepšej integrácii harkis, je možné zhodnotiť, že vlády Chiraca a Balladura, teda členov Združenia pre republiku (*Rassemblement pour la république*) nadväzujúceho na politiku gaullizmu, vynaložili výraznejšiu finančnú pomoc tejto komunite v porovnaní so svojimi socialistickými predchodcami. Chiracova vláda v roku 1987 vymedzuje 60 000 francúzskych frankov na odškodnenie pre celú komunitu, pričom Balladurova vláda v roku 1994 v snahe upokojiť situáciu po protestoch začiatku deväťdesiatych rokov naväzuje na tento trend a poskytuje pomocou zákona z 11. júna sociálne prídavky vo výške 110 000 F a dávky na podporu pri kúpe bytov pohybujúce sa v rozmedzí 15 - 80 000 F.<sup>90</sup>

V druhej polovici deväťdesiatych rokov dochádza k zmene záberu integračnej politiky, ktorá bola dovtedy zameraná najmä na ochranu, aj za cenu určitej separácie, zatiaľ čo “plán harkis” z roku 1994 znamená počiatok politiky, akú požadovali asociácie a politici bojujúci za práva harkis už celé desaťročia. A teda politiku, ktorej hlavnou prioritou bol boj proti vylučovaniu harkis zo spoločnosti. Integračná politika je teda prehĺbovaná a dochádza k zvyšovaniu sociálnych dávok, k tvorbe doživotných dôchodkov ako aj k vytváraniu tisícok nových pracovných miest. Tieto opatrenia stáli vládu 2 miliardy F, pričom za celých 37 rokov boli na tieto opatrenia dokopy vyhradené 4 miliardy frankov. Čo znamená, že integračnej politike do deväťdesiatych

---

<sup>89</sup> Maurice Faivre, “L’histoire...”, str. 61-62.

<sup>90</sup> Éric Savarese, “Pieds-Noirs, Harkis, Rapatriés: la politisation des enjeux”, v *Pôle Sud*, č. 24 (2006): str. 3-14.

rokov nielenže chýbala kontinuita, ale navyiac disponovala aj nedostatočným rozpočtom.<sup>91</sup>

Okrem praktických reforiem integračnej politiky, tvorili hlavnú líniu demonštrácií 1975, 1991 ako aj hlavnú agendu asociácii požiadavky o oficiálnom uznaní harkis zo strany štátu a uznaní podielu Francúzska na masakroch roku 1961. Postoj štátu voči oficiálnemu uznaniu týchto udalostí a určitej zodpovednosti za ne, bol veľmi háklivý, problematický až neexistujúci. Obdobie od konca vojny až po deväťdesiate roky je charakterizované antagonizmom medzi snahou francúzskeho politického vedenia skryť koloniálnu minulosť a konštantným tlakom skupín obyvateľstva, v tomto prípade konkrétne harkis, spomínať a nezabudnúť na vojnu. Čo sa týka spomienky prejavenej zo strany oficiálnej politiky, historik Jean-Luc Einaudi sa na 40. výročie októbrových masakrov 1961 vyjadruje o francúzskej spoločnosti ako o spoločnosti majúcej problém s kolektívnou spomienkou, dopĺňujúc fenomén pre ňu príznačný: „Je to ako nádej, že odmietnutie pomenovať vojnu vojnou spôsobí, že sa žiadna neodohrala.“<sup>92</sup> Aby však bolo možné zavŕšiť spomienkový proces započatý svedkami jednotlivých predstaviteľov komunity harkis a vedeckými prácami odborníkov, je nutné oficiálne uznanie toho čo sa udialo. Od deväťdesiatych rokov sa však pod tlakom asociácií a časti verejnosti stupňuje výskyt oficiálnych spomienkových ceremónií venovaných Alžírkej vojne a harkis, a dochádza k prvým krokom k oficiálnemu uznaniu vojny a jej následkov štátom. Zatiaľ čo v prvom období sa štát snažil minulosť zakryvať, v druhom období sa snaží spôsob kolektívnej pamiatky na vojnu formovať.<sup>93</sup>

Postupne sa teda začala legitimita a nutnosť oficiálneho uznania presadzovať. Štát sa však ale aj v deväťdesiatych rokoch vyjadruje k Alžírkej vojne len pokiaľ je donútený tlakom z tej ktorej pamätnej skupiny obyvateľstva, je totiž nutné si uvedomiť, že uznanie vojny štátom ide v ruku v ruku s uznaním práva na požiadavky, nároky tej ktorej skupiny aktérov. Štátu teda ani tak neprekážalo vytvoriť v spolupráci

---

<sup>91</sup> Élise Langelier, *La situation juridique des Harkis...*, str. 147.

<sup>92</sup> Raphaëlle Branche, *La guerre d'Algérie: une histoire apaisée?* (Paris: Éditions du Seuil, 2005), 95-96.

<sup>93</sup> Jan Jansen, „Politics of Remembrance, Colonialism, and the Algerian War in France,“ in *A European Memory: Contested Histories and Politics of Remembrance*, ed. Malgorzata Pakier and Bo Strath (Oxford: Berghahn Books, 2010), 276.

s historikmi určitý oficiálny historický diskurz ako skôr z neho vyplývajúci vzťah, ktorý by štát musel k určitým skupinám zaujať.<sup>94</sup> Za jeden z prvých pokrokov vo formovaní kolektívnej spomienky zo strany štátu možno považovať vydanie prvej spomienkovej známky venovanej harkis a pamiatke na nich, vydané 9. decembra 1989 s názvom “Pocta harkis, francúzskym vojakom”.<sup>95</sup> V roku 1996 prezident Chirac slávnostne odhaľuje pomník venovaný “obetiam a vojakom, ktorí prišli o život v severnej Afrike počas rokov 1952-1962.”. V roku 1999 dochádza k oficiálnemu nahradeniu označenia “operácie na udržanie poriadku v severnej Afrike” na pojem “Alžírská vojna” a o niekoľko mesiacov je prijatý zákon číslo 99-882 z 18. októbra<sup>96</sup> zohľadňujúci zmenu tejto terminológie prisudzujúci bývalým členom pomocných jednotiek doživotný dôchodok.<sup>97</sup>

Hlavný dôraz na otázku kolektívnej spomienky na harkis zo strany štátu je kladený od začiatku 21. storočia. K ďalšiemu kroku vo formovaní oficiálnej spomienky na harkis sa teda pristupuje v roku 2001, kedy prezident Chirac a vláda Lionela Jospina ustanovuje 25. september oficiálnym “dňom spomienky na harkis”. Na oslavách tohto dňa bol zapálený večné svetlo na Víťaznom oblúku, spomienková plaketa bola odhalená na Invalidovni a 40 moslimských veteránov bolo prezidentom Chiracom vyznamenaných. Vo svojom prejave Chirac poukázal na zásluhy harkis počas vojny, pričom slová týkajúce sa uznaniu a súcitu s osudom harkis volil prezident veľmi opatrne. Nedošlo fakticky k žiadnemu ospravedlneniu za zodpovednosť Francúzska na masakroch 1961, a teda hlavná požiadavka asociácií za práva harkis nebola vypočítaná ani na začiatku nového storočia.<sup>98</sup> V roku 2003 sa k týmto krokom pridáva ustanovenie 5. decembra za Národný deň pocty, tým ktorí prišli o život v mene Francúzska počas Alžírkej vojny a bojov v Maroku a Tunisku (1952-1962).”. K žiadnej legislatívnej reakcii zo strany štátu na manifestáciu odohrávajúcú sa v roku 2003 v mene odškodnenia majetkov harkis, o ktoré prišli počas vojny, však nedochádza a táto požiadavka tvorí do súčasnosti jeden zo základných cieľov asociácii a tvorí aj základ argumentácie, že k skutočnému uznaniu zodpovednosti zo

---

<sup>94</sup> Branche, *La guerre d'Algérie...*, str. 101.

<sup>95</sup> Maurice Faivre, “L'histoire...”, str. 61-62.

<sup>96</sup> „Loi n° 99-882 du 18 octobre 1999 relative à la substitution, à l'expression ‘aux opérations effectuées en Afrique du Nord’, de l'expression ‘à la guerre d'Algérie ou aux combats en Tunisie et au Maroc’”. (,Legifrance.gouv.fr“, oficiálna stránka vlády Francúzskej republiky, <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000578132>, stiahnuté 15. 5. 2012).

<sup>97</sup> Branche, *La guerre d'Algérie...*, str. 402

<sup>98</sup> Jansen, „Politics of Remembrance“, 283-284.



strany štátu nedošlo. Najvýznamnejším legislatívnym krokom 21. storočia voči komunite harkis je nepochybne zákon 23. februára 2005, ktorý rozpoznáva “prežitú utrpenia a obeť, ktoré priniesli repatrianti, bývalí členovia pomocných jednotiek, civilné a vojnové obeť počas procesu získania nezávislosti Alžírsku” a upravuje výšku ich odškodnenia. Napriek tejto formulácii sa však v 4. článku objavuje zmienka o pozitívnych aspektov francúzskej kolonizácie, ktoré majú byť zavedené do školských osnov, čo vyvolalo nielen v komunite harkis obrovské rozhorčenie a tento článok sa stal hneď odo dňa podpisu zákona prezidentom stal terčom obrovskej kritiky, a to nielen z rúk repatriantov, ale najmä z rúk historickej obce.<sup>99</sup> Prominentní historici stáli pri zrode množstva petícií za zrušenie tohto článku a došlo aj k usporiadaniu kolokvia v júni 2006 zaoberajúceho sa týmto kontroverzným článkom. Tento tlak zo strany verejnosti a asociácií jednotlivých aktérov vojny vyústil do zrušenia tohto článku v roku 2006. Diskusia okolo 4. článku zákona z 25. februára 2005 dala za vznik širšej debaty medzi verejnosťou a akademickou obcou o role koloniálnej minulosti v školských osnovách, o vzťahu medzi históriou a legislatívou a o rozdieloch medzi snahou kajať sa a oficiálnym uznaním zodpovednosti.<sup>100</sup> Je teda neodškrupiteľné, že práve táto debata pridala ďalšiu časť do skladačky prispievajúcej k vytvoreniu čo najkomplexnejšej oficiálnej spomienky na udalosti Alžírsku vojny a teda aj na jej aktérov, medzi ktorými harkis zastávajú pevné miesto.

### 3.3 Zhrnutie

Obdobie sedemdesiatych rokov bolo pre bývalých členov pomocných jednotiek a ich potomkov revolučné vo všetkých smeroch. Nielenže sa podarilo prelomiť ticho panujúce v sociálnych štruktúrach vo vnútri tejto komunity, na úrovni jednotlivých členov, ale dochádza k ukončeniu faktickej ignorácie tejto sociálnej skupiny zo strany štátu a započatiu aktívnej integračnej politiky. Táto zásadná zmena prístupu zo strany štátu bola zapríčinená najmä aktívnym prebudením tejto komunity, ktoré sa prejavovalo pomocou usporadúvania demonštrácií a protestných akcií nesúcich sa v militantnom duchu, ich následnou medializáciou, ale táto zmena oficiálneho prístupu

---

<sup>99</sup> Fatima Besnaci-Lancou, Gilles Manceron, Jean Lacouture, *Les Harkis dans la colonisation et ses suites*, (Ivry-sur-Seine: Éditions de l'Atelier, 2008), str. 216-218.

<sup>100</sup> Jansen, „Politics of Remembrance,“ 286-288.

bola zapríčinená aj voličským potenciálom, ktorý pre politické strany táto komunita začala predstavovať. V priebehu deväťdesiatych rokov a po roku 2000 boli postupne prijímané praktické ako aj symbolické opatrenia posilňujúce postavenie tejto komunity a jej integráciu do francúzskej spoločnosti, neznamená to však, že boli splnené všetky základné požiadavky ktoré figurujú na agendách asociácií bojujúcich za práva harkis, ako napríklad rozšírenie zo základných na plné penzie pre bývalých vojakov, ktorí odslúžili viac ako 15 rokov, uznanie zodpovednosti Francúzska na masakroch, odškodnenie majetku, o ktorý harkis prichádzajú počas vojny následkom úteku ako aj normalizácia vzťahu Alžírska voči harkis prostredníctvom diplomatických rokovaní medzi Francúzskom a Alžírskom.

## Záver

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce bolo zistiť a čo najkompletnšie zanalyzovať, akým spôsobom sa vyvíjal postoj francúzskeho politického vedenia, nielen voči bývalým členom pomocných jednotiek francúzskej armády, ale voči celej skupine obyvateľstva alžírskeho pôvodu, nachádzajúceho útočisko vo Francúzsku, od skončenia vojny až do roku 2005.

Postoj politického vedenia voči Alžírčanom zúčastnením na vojenských operáciách pod záštitou francúzskej armády bol vzhľadom na fakt, že Alžírsko bolo stále francúzskou kolóniou, vedený v súlade s koloniálnou politikou nadriadenosti, nezáujmu a nedôvery Francúzska voči alžírskemu obyvateľstvu. Napriek praktickým ako aj psychologickým prínosom, ktoré pre francúzsku armádu predstavovalo využitie pôvodného obyvateľstva v armáde, tieto jednotky boli nasadzované do akcií bez adekvátneho vojenského výcviku zo strany vojenského veliteľstva, bez adekvátneho finančného ohodnotenia a sociálneho zabezpečenia. Tento spôsob vedenia politiky sa nekončí s koncom vojny, ale dosahuje jeden z vrcholov práve v povojnovom období, keď dochádza v rokoch 1961-1962 k prvému opusteniu členov pomocných jednotiek v podobe odzbrojenia, zastavenia a neskorého znovuspojenia oficiálnych repatriácií do Francúzska. V rokoch 1962-1975 pritom dochádza k druhému opusteniu, kedy sú títo repatrianti v rámci integrácie umiestňovaní do táborov, lesných osád a mestských štvrtí bez možnosti plnohodnotného kontaktu s okolitou spoločnosťou. Hlavnou motiváciou pre udržanie tejto politiky nezáujmu aj po skončení vojny pritom bola najmä snaha zamiesť túto kapitolu neúspechu pod koberec a umlčať jej aktérov pomocou ich izolácie. V udržaní tejto politiky pritom napomáhala aj absencia aktivity a ticho, ktoré nastalo vo vnútri komunity harkis. K zmene oficiálneho prístupu zo strany štátu voči tejto skupine dochádza až v polovici sedemdesiatych rokov následkom aktivizácie komunity harkis, zvýšenia jej voličského potenciálu a generačnej výmeny vo francúzskom politickom vedení, kedy sa do čela krajiny dostávajú ľudia, ktorí sa reálne zúčastnili na bojoch Alžírkej vojny, ako napr. prezident Jacques Chirac. Pre toto obdobie až do súčasnosti je charakteristické postupné prijímanie požiadaviek formulovaných touto komunitou.

Druhým z cieľov tejto práce bolo priniesť analýzu vývoja, ktorý sa odohrával vo vnútri samotnej komunity harkis, zaoberajúci sa nielen ich motiváciou na vstup do

pomocných jednotiek francúzskej armády, ale najmä na vývoj, ktorým prechádza od príchodu do Francúzska. Čo sa týka dôvodov pre vstup týchto Alžírčanov do armády Francúzska, išlo vo väčšine prípadov o kombináciu viacerých faktorov a v prípade ľudí bojujúcich za udržanie francúzskeho Alžírsku a teda proti vytvoreniu nezávislého Alžírsku išlo o veľmi atypickú minoritu. Pre povojnový vývoj vo vnútri komunity je charakteristická absencia akéhokoľvek rozprávania a zdieľania príbehov o vojnových časoch z radov bývalých „pomocných“ spôsobená traumami prežitými počas vojny. Toto ticho v kombinácii so stigmatizáciou harkis zo strany verejnosti vyústilo do zpochybnenia tradičného modelu rodiny postaveného na neomylnosti otca, typického pre túto arabskú komunitu. Toto rozbitie dovtedy prijímaného sociálneho modelu rodiny malo však za následok aktivizáciu potomkov týchto pomocných označovaných ako druhá generácia harkis. Tá nabrala v polovici sedemdesiatych rokov podobu demonštrácií a nepokojov rozpútaných po celom území Francúzska tlmočiac hlavné požiadavky komunity. Oveľa dôležitejším faktorom týchto protestov bola však aktivizácia komunity harkis vo forme vytvárania asociácií a jej snaha o vytvorenie platforiem lobujúcich za ich ciele. Napriek problematickým začiatkom asociačného života tejto komunity, ktorý bol poznamenaný prílišnou rozdrobenosťou a nedostatkom spolupráce medzi sebou, v priebehu deväťdesiatych rokov dochádza k zlučovaniu týchto asociácií, vďaka ktorému sa stalo pre komunitu harkis jednoduchšie vytvárať tlak na politické vedenie a dosiahnuť splnenie aspoň časti z cieľov dôležitých pre túto komunitu a tvorbu kolektívnej spomienky na harkis vo Francúzsku.

Posledným z cieľov mojej práce bolo potvrdiť či je možné interpretovať politiku francúzskeho vedenia voči harkis od predvojnového obdobia až do polovice sedemdesiatych rokov ako jednotnú politiku, ktorá neprechádzala žiadnym výrazným posunom. Tento predpoklad sa mi v priebehu práce podarilo potvrdiť, vzhľadom na skutočnosť, že táto politika bez ohľadu na pád Štvrtej republiky a vznik Piatej francúzskej republiky v roku 1958, bola postavená na princípoch zavádzaných počas koloniálnej správy Alžírsku, a teda na princípoch nadriadenosti materskej krajiny spojenou s faktickým nezáujmom o požiadavky a práva kolonizovaného obyvateľstva.

Na záver by som aspoň stručne chcela zmieniť vývoj po roku 2005, kedy dochádza k prijatiu kontroverzného zákona z 23. februára, ktorý bol však nakoniec pod tlakom odbornej ako i laickej spoločnosti zrušený. Nástup pravicového kandidáta Nicolasa Sarkozyho do prezidentského kresla v roku 2007 bol spätý s prísľubom naplnenia jednej

zo základných požiadaviek asociácií zastupujúcich harkis, a to uznania zodpovednosti Francúzska na opustení harkis na sklonku vojny, a teda uznania nepriamej účasti na masakroch roku 1962. Tento prísľub bol slovami Nicolasa Sarkozyho „*Francúzsko malo v minulosti ochrániť harkis, ale neurobilo to. A je to táto zodpovednosť, ktorú som sem prišiel priznať,*”<sup>101</sup> v apríli tohto roku splnený a neodškriepiteľne prispel k posunu smerom k vytvoreniu čo najkomplexnejšej oficiálnej spomienky na udalosti Alžírkej vojny a jej aktérov, medzi ktorými harkis zastávajú pevné miesto.

---

<sup>101</sup> Anne Rovan, „Harkis : Sarkozy reconnaît la responsabilité de la France,” *Le Figaro*, 14. 4. 2012, (stiahnuté 10. 5. 2012), <http://elections.lefigaro.fr/presidentielle-2012/2012/04/13/01039-20120413ARTFIG00551-harkis-sarkozy-reconnait-la-responsabilite-de-lafrance.php>

## Summary

The main objective of bachelor's thesis *The fate of the Harkis in France after Algerian war* is to examine and analyze the approach of the French political leadership towards Harkis after 1962 to nowadays, however the paper focuses not only on approach towards former member of auxiliary units of French army, but also towards the entire group of citizens of Algerian origin repatriated to France after the Algerian war (1958-1962). Additionally, the thesis reveals the development, which the community of Harkis has undergone since the end of the conflict until 2005. The paper presents the origins of the auxiliary units and their development during the Algerian war and it particularly stresses the motivation of Algerians for entering the French army. Regarding policy of the French state towards these members of auxiliary units during the conflict, it was conducted in accordance with colonial policy of superiority, indifference and mistrust towards Algerian population despite all the practical and psychological benefits, which were brought to French army by indigenous peoples. This pattern of policy does not end with the war, but reaches a peak during the end of the war, period called the first abandonment of Harkis, characterised by the blockage of official repatriations to France which contributed to intensification of the massacres of Harkis by FLN. After the first abandonment of Harkis by French state, the policy based on colonial principles continues also during the postwar period, when the integration policy of repatriates located in camps, forest villages and urban ghettos without full contact with the society, might be called the second abandonment. The change of official approach of the government towards this group occurred only in the mid-seventies due to the activation of the Harki community, as well as due to increase in importance of this potential electorate.

The second main objective of this paper was to provide analysis of development that occurred within the community of Harkis itself. The postwar development is characterised by the absence of sharing stories about the war from the side of former member of auxiliary units caused by trauma survived during the war. This silence, combined with other factors resulted in resolution of traditional family model built on the infallibility of father. This interruption has led to the activation of so called second generation of Harkis, which presented main requirements of the community by organizing demonstrations and protests throughout France. Despite difficult early life of associations representing the community, which was marked by fragmentation and

lack of cooperation, during the 1990s, these associations created pressure on political leadership and achieved fulfillment of main objectives of the community, as well as creation of Harki's collective memory in France.

## Použitá literatura

### Monografie a zborníky

Besnaci-Lancou, Fatima, a Gilles Manceron, Jean Lacouture, *Les Harkis dans la colonisation et ses suites*. Ivry-sur-Seine: Éditions de l'Atelier, 2008.

Branche, Raphaëlle. *La guerre d'Algérie: une histoire apaisée?* Paris: Éditions du Seuil, 2005.

Crapanzano, Vincent. *The Harkis: The wound that never heal*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011.

Evans, Martin. "The Harkis: The Experience and Memory of France's Muslim Auxiliaries." *The Algerian War and the French Army, 1954-1962: Experiences, Images, Testimonies*, ed. Martin S. Alexander a ost, 117-133. New York: Macmillan, 2002.

Hamoumou, Mohand. *Et ils sont devenus harkis*. Paris: Fayard, 1993.

Charbit, Tom. *Les Harkis*. Paris: La Découverte, 2006.

Joes, Anthony James. *Urban Guerilla Warfare*. Kentucky: The University Press Kentucky, 2007.

Langelier, Élise. *La situation juridique des Harkis (1962-2007)*. Poitiers: LGDJ, 2010.

Monneret, Jean. *La Guerre d'Algérie en 35 questions*. Paris: L'Harmattan, 2008.

Muller, Laurent. *Le silence des harkis*. Paris: l'Harmattan, 1999.



Pervillé, Guy. *Pour une histoire de la guerre d'Algérie*. Paris: Picard, 2002.

Stora, Benjamin. *La gangrène et l'oubli. La mémoire de la guerre d'Algérie*. Paris: Éditions La Découverte, 1991.

### Odborné články

Ageron, Charles-Robert. „Le “drame des harkis“. Mémoire ou histoire?“ *Vingtième Siècle*, č. 68 (október-december 2000): 3-15.

Ageron, Charles-Robert. „Les supplétifs algériens dans l'armée française pendant la guerre d'Algérie.“ *Vingtième Siècle*, číslo 48 (október-december 1995): 3-20.

Baillet, Pierre. „L'Intégration des rapatriés d'Algérie en France.“ *Population*, č. 2 (marec-apríl 1975): 303-314.

Baillet, Pierre. „Les rapatriés d'Algérie en France.“ *Notes et études documentaires*, č. 4275-4276 (marec 1976): str. 45-57.

Brillet, Emmanuel. „A remarkable heritage: The 'Daily Round' of the children of the Harkis, between merger and vilification.“ *Immigrants & Minorities*, č. 22 (júl-november 2003): 333-345.

Eldridge, Claire. „‘We've never had a voice’: memory construction and the children of the harkis (1962–1991).“ *French History*, č. 23 (2009): 88-107.

Faivre, Maurice. „L'histoire des Harkis.“ *Guerres mondiales et conflits contemporaines*, číslo 202-203 (apríl-september 2001): 55-63.

Hautreux, François-Xavier. „L'engagement des harkis (1954-1962).“ *Vingtième Siècle, Revue d'histoire*, č. 90 (február 2006): 33-45.

Chantal, Morelle. "Les pouvoirs publics français et le rapatriement des harkis en 1961-1962." *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, číslo 83 (júl-september 2004): 109-119.

Muller, Laurent. "L'Exil intérieur des harkis." *Revue des Sciences Sociales de la France de l'Est*, č. 24 (1997): 107-111.

Roux, Michel. „Le poids de l'histoire.” *Hommes et Migrations*, č. 1135 (september 1990); 21-27.

Savarese, Éric. "Pieds-Noirs, Harkis, Rapatriés: la politisation des enjeux." *Pôle Sud*, č. 24 (2006): 3-14.

Wihtol de Wenden, Catherine. "La vie associative des harkis." *Migrations Société*, zväzok 1, č. 5-6 (október-december 1989): 9-26.

### Ostatné odborné zdroje

Boukraa, Adam. "The harkis in France since the 1960s: local experiences, national discourse." Bachelor thesis, Oxford University, 2010.

Heinis, Anne. "L'insertion des Français-Musulmans. Étude faite sur les populations regroupées dans le Midi de la France, dans les centres d'ex-harkis." Doctorat en 3ème cycle en sociologie, Université Paul Valéry – Montpellier III, 1977.

Charbit, Tom. *Saint-Maurice-l'Ardoise. Sociohistoire d'un camp de harkis (1962-1976)*. správa pre Ministerstvo populácie a migrácie, máj 2005.

### Články v tlači a internetové zdroje

Fraser, Matthew. "France's forgotten Harkis using violence to demand social justice." *The Gazette*, 29. júl 1991.

Rovan, Anne. „Harkis : Sarkozy reconnaît la responsabilité de la France.” *Le Figaro*, 14. 4. 2012, (stiahnuté 10. 5. 2012), <http://elections.lefigaro.fr/presidentielle-2012/2012/04/13/01039-20120413ARTFIG00551-harkis-sarkozy-reconnait-la-responsabilite-de-lafrance.php>